

บทที่ 2

ทฤษฎี และแนวความคิดอันเกี่ยวเนื่องกับการประกันภัยสิ่งแวดล้อมจากมลพิษอุตสาหกรรม

2.1. ทฤษฎี และแนวความคิดทางกฎหมายสิ่งแวดล้อม

2.1.1. ทฤษฎีการใช้อำนาจรัฐ (Police Power Theory)

จากการศึกษาการสอนของนักปราชญ์ชาวอังกฤษ ชื่อ John Locke เกี่ยวกับการก่อ
กำเนิดรัฐซึ่งกล่าวว่า ในสภาวะธรรมชาติมนุษย์แต่ละคนมีเสรีภาพเท่าเทียมกันนั่นคือมนุษย์แต่ละคนมี
สิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินเท่าเทียมกัน แต่ไม่ได้หมายความว่า มนุษย์แต่ละคนจะ
สามารถใช้สิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของตนได้ตามอำเภอใจ การใช้เสรีภาพในชีวิต
ร่างกาย ทรัพย์สินของมนุษย์แต่ละคนนั้น ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งเป็น
กฎหมายที่สอนมนุษย์ว่าบุคคลทุกคนเกิดมามีอิสระและเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่ละคนไม่ควรทำ
อันตรายต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของผู้อื่น เพราะฉะนั้นกฎหมายธรรมชาติจึงเป็นกฎหมาย
ที่ให้ทั้งสิทธิและหน้าที่แก่มนุษย์แต่ละคน ที่ว่าให้สิทธิก็คือ ให้แต่ละคนมีสิทธิในชีวิต ร่างกาย และ
ทรัพย์สินอย่างเท่าเทียมกัน และที่ว่ากำหนดหน้าที่ให้มนุษย์แต่ละคนก็คือ กำหนดห้ามไม่ให้มนุษย์ใช้
สิทธิต่างๆ เหล่านั้น ไปในลักษณะที่เป็นการทำลายสิทธิของผู้อื่น มีปัญหาว่าถ้ามีการละเมิดกฎหมาย
ธรรมชาติกันขึ้น การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งใช้สิทธิของตนไปในทางที่เป็นอันตรายต่อสิทธิของบุคคลอื่น
ซึ่งเป็นการละเมิดกฎหมายธรรมชาติแล้ว ใครจะเป็นผู้จัดการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย
ธรรมชาติคือ จัดการลงโทษ เพราะในสภาวะธรรมชาติไม่มีทหาร ไม่มีตำรวจ ไม่มีศาล ดังนั้นเพื่อ
หลีกเลี่ยงความบกพร่องและปัญหาที่เกิดขึ้น มนุษย์จึงหันหน้าเข้าทำสัญญาซึ่งกันและกัน จัดตั้งสังคม

การเมืองจัดตั้งรัฐบาลขึ้น เรียกสัญญานี้ว่าสัญญาประชาคม (Social Contract) เนื้อหาของสัญญา
นี้คือ เป็นสัญญาซึ่งมนุษย์แต่ละคนยอมสละสิทธิหรืออำนาจอันที่จะบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย
ธรรมชาติให้ผู้ปกครองเป็นผู้ใช้แทน นั่นคืออำนาจอันที่จะปกป้องสิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน
ของตนไม่ให้ถูกผู้อื่นเขาละเมิด อันนี้สละให้ผู้ปกครองเป็นผู้ใช้แทน แต่มนุษย์แต่ละคนยังคงสงวนไว้
ซึ่งสิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของตนไว้กับตนเองไม่ได้ยอมสละด้วย ดังนั้นวิเคราะห์จาก
เนื้อหาของสัญญาประชาคม ก็จะเห็นว่ารัฐหรือผู้ปกครองนั้นมีอำนาจจำกัด มีอำนาจเพียง "ปกป้อง"
สิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของราษฎรแต่ละคนเท่านั้น¹

ต่อมาเมื่อสภาพสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลง และมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น จากเดิมที่รัฐมี
อำนาจเพียง "ปกป้อง" สิทธิในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของราษฎรแต่ละคนเท่านั้น ก็กลายเป็น
รัฐได้เข้าไปแทรกแซงวิถีชีวิตของราษฎรมากขึ้นทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รูปแบบ
การปกครองและกิจกรรมของรัฐจึงค่อยๆ ผันแปรไปเป็นรูปของรัฐสวัสดิการ (Welfare State)
และด้วยเหตุผลของการที่จะต้องอำนวยความสะดวกมาให้แก่สังคมนี้เองจึงเป็นข้ออ้างให้รัฐใช้อำนาจ
บังคับและควบคุมประชาชนให้กระทำการหรือละเว้นกระทำการใดๆ อันเป็นการส่งเสริมเข้าไปใน
แดนแห่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้มากขึ้น

Police Power นั้น คำว่า Police มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Poli หรือ
Polis ซึ่งหมายถึงเมืองหรือนคร Police Power จึงไม่ได้หมายถึงอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจ
แต่อย่างใด แต่หมายถึงอำนาจรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งรวมทั้งการป้องกัน

---

¹สรุปความจาก ปรีดี พนมยงค์, เอกสารประกอบการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ชั้นปริญญาตรี
ภาคสอง: บทบาททางประวัติศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์, 2526),
หน้า 120-123.

การกำราบปราบปราม เรียกรวมกันว่า "Police Power" ในทางทฤษฎีถือว่าอำนาจนี้เกิดขึ้นจากสภาพความเป็นรัฐ และสภาพความจำเป็นในการต้องทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของสาธารณชน ในทางหลักกฎหมายมหาชนถือว่าเป็นการได้อำนาจจากมหาชนเพื่อปกป้องคุ้มครองดูแลมหาชนภายใต้เงื่อนไขและขอบเขตจำกัด ศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกาให้ความหมายว่า "เป็นอำนาจของรัฐบาลและรัฐสภาสูงสุดแต่ฝ่ายใดสามารถทำการใดได้เพื่อส่งเสริมสุขภาพอนามัยของสาธารณชน ความปลอดภัย ศิลธรรม และสวัสดิการทั่วไปซึ่งว่าโดยรวบยอดแล้ว ก็คืออำนาจในการปกครองดูแลทั้งมนุษย์ และทรัพย์สินต่างๆ นั้นเอง" ถ้ารัฐปราศจากอำนาจนี้แล้วสังคมจะอยู่ด้วยความสงบเรียบร้อยไม่ได้ โรคภัยไข้เจ็บจะระบาดโดยปราศจากการยับยั้ง โจรผู้ร้ายจะลุกขึ้นเขมเหงะรังแกประชาชนโดยปราศจากการปราบปราม ศิลธรรมในจิตใจคนจะเสื่อมทรามลง มีแต่การเห็นผิดเป็นชอบ คนจะเห็นแก่ตัว ไม่มีการเอื้อเฟื้อสงเคราะห์กัน สภาพอย่างนี้คือ สภาพที่เรียกว่า บ้านเมืองไม่มีชื่อไม่มีแป จะเกิดความระส่ำระสายทั่วไป แต่อำนาจรัฐที่ให้เพื่อส่งเสริมและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมก็ต้องอยู่ในขอบเขต เพราะในที่สุดรัฐต้องใช้อำนาจนั้นเองคุกคามสิทธิเสรีภาพและสวัสดิภาพของประชาชนได้ เช่นใช้วิธีควบคุมเอาง่ายเชื่อว่าหรือมักง่ายเห็นแก่ความสะดวกสบาย และความประหยัดของเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจรัฐโดยที่อาจเจตนารักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมจริงก็ได้ หรืออาจใช้อำนาจเลยเถิดเพราะไม่มีขอบเขตและระบบควบคุมที่ดีพอ จึงกลั่นแกล้งหรือแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนเป็นการบิดเบือนอำนาจ (Abuse Power)²

ด้วยเหตุนี้ นักกฎหมายและนักรัฐศาสตร์จึงรู้จักที่จะวางระบบอำนาจรัฐหรือจัดระเบียบอำนาจรัฐไว้ในกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เห็นว่าอำนาจรัฐนั้นมาจากไหน มาได้อย่างไร และต้องใช้อย่างไร ในส่วนของการวางหรือกำหนดมาตรการทางด้านกฎหมาย

²วิชฌุ เครืองาม, " มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์, "

เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาล้างแวล้อมหรือควบคุมหรือขจัดมลพิษนั้น เป็นที่ยอมรับกันเบื้องต้นว่า รัฐมีอำนาจ เพราะเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของสาธารณชน (Promotion of Public Health) หรือจะจัดเข้าไว้ในเรื่องของความปลอดภัย (Safety) และสวัสดิการทั่วไป (General Welfare) ก็ได้ทั้งสิ้น รัฐธรรมนูญนาประเทศถ้าไม่มีอำนาจเรื่องนี้ไว้ในฐานะเป็นสิทธิที่ประชาชนจะเรียกร้องเอาจากรัฐ (เช่น ในสหรัฐอเมริกามีการกล่าวถึง Right to Health ในความหมายว่า ประชาชนมีสิทธิในการมีสุขภาพอนามัยดี มีสภาพแวดล้อมที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ) ก็ถือว่าเป็นหน้าที่ที่รัฐต้องจัดให้มีขึ้นเพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือมิฉะนั้นก็เป็นนโยบายของรัฐในการพิงตรากฎหมายขึ้นและบังคับใช้ในสังคมให้ได้ผลจริงจัง

ดังนั้นโดยอาศัยทฤษฎีดังกล่าว รัฐสามารถใช้อำนาจที่มีอยู่กำหนดประเภทของโรงงานอุตสาหกรรมบางจำพวกต้องจัดให้มีการทำประกันภัยล้างแวล้อม ถ้าหากเห็นสมควรได้

2.1.2. ทฤษฎีความรับผิดชอบเคร่งครัด (Theory of Strict Liability)³

ตามหลักเกณฑ์ดั้งเดิม ในการกำหนดความรับผิดชอบของบุคคลนั้น จะต้องปรากฏว่า ผู้กระทำนั้นต้องมี "ความผิด" (Fault) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ "ไม่มีความรับผิดชอบเมื่อปราศจากความผิด" (Never any Liability Without Fault) อันเป็นหลักเกณฑ์ในเรื่องความรับผิดทางละเมิดกล่าวคือ ผู้ที่จะรับผิดชอบละเมิดได้นั้น จะต้องปรากฏว่า ผู้นั้นกระทำ หรือองคว่นการกระทำการหนึ่งการใด โดยจงใจ (Wrongful Intent) หรือประมาทเลินเล่อ (Negligence) และสามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำเช่นนั้นจริง แต่อย่างไรก็ตามขอบเขต

³John Sallmond, Sir, Law of Torts, 6th ed. (London: Sweet & Maxwell, 1924), pp. 13-17.

และหลักเกณฑ์ทางละเมิดดั้งเดิมนั้นยังไม่กว้างขวางพอที่จะครอบคลุมถึงความรับผิดชอบ โดยเฉพาะในกรณีตามข้อเท็จจริงอาจปรากฏได้ความว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้หนึ่งผู้ใดนั้น ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้ตั้งใจ หรือประมาทเลินเล่อในการกระทำ หากแต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเกิดเนื่องจากสิ่งประกอบประกอบซึ่งโดยปกติอาจเกิดความบกพร่องผิดปกติได้ ดังนั้นหากพิจารณาตามหลักความรับผิดชอบดั้งเดิมแล้วก็จะมีผลว่า ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความผิด (No Fault) และไม่ต้องมีความรับผิดชอบ (No Liability) ในความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น

การพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยครบองค์ประกอบความผิด ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้มีความยากลำบาก เพราะจะต้องพิสูจน์ให้ได้ครบถ้วนทั้งองค์ประกอบทางการกระทำ และองค์ประกอบทางจิตใจ ทำให้เกิดความยากลำบากในการพิสูจน์ ฝ่ายโจทก์มีหน้าที่นำสืบหรือมีภาระในการพิสูจน์จึงมีภาระหนัก อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น เช่นกรณีมีการใช้เครื่องบินทางการเกษตรพ่นสารเคมีมีพิษลงบนไรนา เป็นต้น ผู้เสียหายจากการกระทำเหล่านี้จะป้องกันขัดขวางอย่างใดก็ย่อมทำได้ยากหรือทำไม่ได้เลย ฝ่ายผู้กระทำอยู่ในวิสัยที่จะป้องกันขัดขวางมิให้เกิดความเสียหายได้ดีที่สุด ดังนั้นในสังคมปัจจุบันหากมีการละเมิดในลักษณะที่มีโอกาสเกิดขึ้นบ่อย ๆ ก็ควรจะต้องหาตัวผู้รับผิดชอบให้ได้ มิฉะนั้นความเสียหายจะเกิดขึ้นอยู่เรื่อยไป ในที่สุดก็จะไม่พ้นภาระของรัฐที่จะต้องเข้ามาช่วยเหลือผู้เสียหาย เพราะหาผู้รับผิดชอบตรงๆ ไม่ได้ จึงก่อให้เกิดหลักกฎหมายหรือทฤษฎีกฎหมายใหม่ขึ้นเรียกว่า ทฤษฎีความรับผิดเด็ดขาด (Absolute Liability) คดีที่ถือว่าเป็นคดีบรรทัดฐานเริ่มแรกของทฤษฎีนี้คือ คดีระหว่างไรแลนด์ และเฟรทเซอร์ (Rylands V. Fletcher)⁴ คดีนี้มีข้อเท็จจริงว่าจำเลยเป็นเจ้าของที่ดินที่ติดกับที่ดินโจทก์ ต่อมาจำเลยได้ก่อสร้างเขื่อนกั้นน้ำใน

⁴สายสุตา นิงสานนท์, "ความรับผิดเด็ดขาดตามกฎหมายลักษณะละเมิด," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์ ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 51-52.

ที่ดินของตน โดยว่าจ้างวิศวกรให้เป็นผู้สร้าง เชื่อนานลักษณะที่เป็นการว่าจ้างทำของที่ผู้รับจ้างทำเป็นเอกเทศ มิใช่เป็นเพียงตัวแทนหรือลูกจ้าง ด้วยความประมาทเลินเล่อของวิศวกรผู้รับจ้าง เมื่อเชื่อกันนั้นสร้างเสร็จและเริ่มใช้งาน เชื่อนั้นไม่อาจจะกันน้ำได้ น้ำจึงไหลผ่านที่ดินจนเข้าไปยังที่ดินของโจทก์ซึ่งอยู่ติดกัน โจทก์ได้รับความเสียหายจึงนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาล ซึ่งศาลสภาขุนนาง (House of Lords) ก็ได้พิพากษาให้จำเลยต้องรับผิดชอบ แม้จะมีข้อการกระทำโดยประมาทเลินเล่อของตนเองหรือคนรับใช้ โดยได้วางหลักว่า บุคคลใดกระทำหรือนำสิ่งใดอันอาจเป็นอันตรายเข้ามาบนที่ดินของตน บุคคลนั้นต้องจัดการเก็บรักษาอย่างระมัดระวังมิให้สิ่งนั้นรั่วไหลและเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น และมีหน้าที่โดยเคร่งครัดที่จะต้องรอบคอบในการป้องกันและระวังล่วงหน้าด้วยประการที่พึงปรารถนา ผลที่อาจมีหรืออาจเกิดขึ้นได้จากวัตถุประสงค์หรือจากการกระทำที่ผิดไปจากปกติธรรมดา หลักเกณฑ์อันคดีนี้ได้ถูกนำมาใช้ประยุกต์ในคดีต่างๆ ในเวลาต่อมา

ดังนั้น เมื่อสังคมมีความก้าวหน้าทางวิทยาการมากขึ้น นักนิติศาสตร์จึงมีแนวความคิดว่า หากยังแต่มุ่งพิจารณาความรับผิดชอบจากหลักความรับผิดชอบดั้งเดิมอยู่แล้ว ก็จะมีผู้เสียหายที่เป็นผู้บริสุทธิ์อีกจำนวนมากที่จะต้องได้รับความเดือดร้อน โดยที่จะไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ด้วยเหตุนี้ จึงสมควรที่จะมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดภาระความรับผิดชอบใหม่ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

ทฤษฎีความรับผิดเคร่งครัด (Strict Liability) จึงถูกหยิบยกมาขึ้นมาพิจารณา เพราะโดยเนื้อหาแล้ว ทฤษฎีดังกล่าวสามารถครอบคลุมขอบเขตความรับผิดของผู้กระทำ ความเสียหายได้กว้างกว่า ความรับผิดตามหลักละเมิดทั่วไป ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ เรื่องความรับผิดเด็ดขาดนั้น ไม่จำเป็นต้องพิจารณาเรื่องความผิดของผู้กระทำเป็นสาระสำคัญต่องานหลักเกณฑ์ดั้งเดิมแล้ว จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นความรับผิดโดยปราศจากความผิด (Liability Without Fault) เพียงแต่เมื่อความเสียหายเกิดขึ้น เพราะการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาแล้ว ความรับผิดของผู้ถูกกล่าวหาที่มีต่อผู้เสียหายจะเกิดขึ้น

ทันที ทั้งนี้โดยไม่ต้องพิจารณาเลยว่า ความเสียหายนั้นจะเกิดจากความจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งถือได้ว่าเป็นความผิดของผู้กระทำหรือไม่ก็ตามซึ่งแม้ว่าจะเป็นการกระทำที่กระทำโดยความสุจริตและเป็นปกติแห่งการดำเนินงานกิจการของเขาก็ตาม ถ้าหากว่าการกระทำนั้นโดยสภาพอาจเป็นอันตราย ผิดปกติธรรมดา หรืออาจเสี่ยงต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้นต่อผู้อื่นแล้วก็ต้องถือว่าเป็นความรับผิดชอบของเจ้าของกิจการนั้นในทันที ที่เขาเริ่มดำเนินการแล้ว เพราะเขานั้นยอมเข้ารับความเสี่ยงต่อความรับผิดชอบในทันทีที่เขาดำเนินการนั้นเอง ความรับผิดชอบจึงเกิดควบคู่ไปกับการดำเนินการนั้นด้วย หากแต่จะต้องรับผิดชอบต่อใครคนใดนั้นก็จะถูกกำหนดขึ้น เมื่อปรากฏตัวผู้เสียหายในภายหลัง⁵

นอกจากนี้ในประเด็นเรื่องภาระการพิสูจน์ เมื่อปรากฏความยากลำบากในเรื่องการพิสูจน์ความผิดจากการกระทำโดยเจตนาหรือประมาทเลินเล่อ (Intention or Negligence) ของผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย โดยเฉพาะในกรณีไม่อาจหาข้อจำกัดของการกระทำผิดอันเป็นเงื่อนไขแห่งความรับผิดทางแพ่ง (Condition of Civil Liability) ได้ด้วยเหตุบางประการ ดังนั้นทฤษฎีความรับผิดเด็ดขาด จึงถูกกำหนดให้เป็นกรณีข้อยกเว้น ความรับผิดทางละเมิดโดยไม่ต้องพิจารณาถึง ความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ทั้งนี้เพื่อคงไว้ซึ่งความแน่นอนแห่งกระบวนการยุติธรรม (The Certainty of The Administration of Justice) อีกประการหนึ่ง เมื่อความรับผิดส่วนบุคคล (Personal Responsibility) ทางแพ่งเกิดปัญหาขึ้น แต่ไม่อาจจะนำมาใช้อ้างกับผู้ก่อให้เกิดความเสียหายได้เนื่องจากความไม่แน่นอนคลุมเคลือของพยานหลักฐาน (Loose, Inexact and Ambiguous Ways of Witness) จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทฤษฎีความรับผิดทางละเมิดขึ้นมาใหม่ โดยอาศัยหลัก

⁵William L. Prosser, Law of Torts, 4th ed., Rev and Enl, (Minnesota: West Publishing, 1971), pp. 494-495.

ความรับผิดชอบ ซึ่งถือเอาสามัญสำนึกที่ว่าผลแห่งการกระทำนั้น เป็นความผิดที่ผู้ก่อความเสียหายต้องรับผิดชอบ (Individual Responsibility)⁶

ทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาด เกิดจากแนวความคิดทางกฎหมายที่ว่า "ผู้ใดก่อความเสียหายผู้นั้นต้องจ่าย" โดยถือว่าเป็นหน้าที่โดยเคร่งครัดที่ผู้กระทำจะต้องระมัดระวังมิให้การกระทำของตนเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตราย หรือความเสียหาย และเมื่อมีอันตราย หรือความเสียหายเกิดขึ้น ผู้ได้รับความเสียหายก็ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ เพียงแต่แสดงให้เห็นว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นจริงก็พอ ในขณะที่เดียวกันผู้กระทำเองกลับต้องมีภาระที่จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น มิได้เกิดจากกิจกรรมการกระทำของตน โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลตามทฤษฎีเจอนไซ หรือทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม ในหลักกฎหมายละเมิด แต่ประการใด เพราะถือว่าเป็นความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดที่ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องไม่กระทำให้ผู้อื่นได้รับอันตราย หรือความเสียหายจากการกระทำของตน⁷

ส่วนประเด็นในเรื่องการกำหนดขอบเขตว่า จะนำทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาดมาใช้เพื่อกำหนดความรับผิดชอบเมื่อใดนั้น ให้พิจารณาเอาจากประเภทของการกระทำเป็นเกณฑ์กำหนดว่าการกระทำนั้นเป็นการเสี่ยงภัยต่อสมาชิกในสังคมเกินควร (Undue Risk of Harm) หรือเป็นการที่อันตรายเกินกว่าปกติ (Abnormally Dangerous) แล้ว ก็ถือว่าการนั้นต้องตกอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบเด็ดขาดที่จะมีต่อผู้เสียหาย⁸

⁶สุณีเย มัลลิกะมาลย์ และคณะ, การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนทดแทนความเสียหายต่อสุขภาพจากมลพิษ, รายงานผลการวิจัยของคณะนิติศาสตร์ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม และมูลนิธิญี่ปุ่น, สิงหาคม 2531, หน้า 96-97.

⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 98.

⁸William L. Prosser, Ibid, pp. 494-495.

ด้วยเหตุนี้ในการพิจารณาความรับผิดชอบต่อความเสียหาย ในกรณีที่เกิดเพราะสิ่งแวดล้อม เป็นพิษนั้น หากพิจารณากำหนดตัวผู้ต้องรับผิดชอบด้วยทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาดนี้แล้ว ก็จะเป็นการคุ้มครอง ประชาชน ผู้ได้รับความเดือดร้อนได้เป็นอย่างดี และสามารถครอบคลุมถึงขอบเขตของกรณีต่าง ๆ ได้กว้างขวางกว่าการใช้ทฤษฎีความรับผิดชอบตามกฎหมายตามลักษณะละเมิดโดยทั่วไปและเมื่อพิจารณาถึง กฎหมายสภาวะแวดล้อมในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม และเทคโนโลยีมาก ๆ แล้ว จะเห็นได้ว่าประเทศเหล่านั้นได้ให้ความคุ้มครองป้องกันประชาชนที่อาจ จะได้รับความเสียหาย เพราะผลจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษเป็นอย่างมาก โดยการทาทฤษฎีความรับผิดชอบ เด็ดขาด เป็นหลักเกณฑ์ที่จะกำหนดความรับผิดชอบของผู้ประกอบกิจการ อันเป็นต้นเหตุแห่งมลพิษนั้น ซึ่ง ความรับผิดชอบดังกล่าวนี้เป็นความรับผิดชอบตามกฎหมาย ซึ่งผู้ประกอบกิจการสามารถเอาประกันได้

2.1.3. หลักแห่งสิทธิในสิ่งแวดล้อม (Principle of Environmental Right)

หลักการแห่งสิทธิในสิ่งแวดล้อมนั้น พัฒนามาจากสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ซึ่งความมุ่งหมายที่แท้จริงก็เพื่อจำกัดอำนาจของรัฐ หรือผู้มีอำนาจปกครอง และเพื่อโต้แย้งคัดค้าน การใช้อำนาจของรัฐ ไม่ให้รัฐหรือผู้มีอำนาจปกครองใช้อย่างไม่มีขอบเขต ซึ่งต่อมาได้ขยายเป็น สิทธิเรียกร้องต่อรัฐ เพื่อให้ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อยังให้ประชาชนมีหลักประกันขั้นต่ำสุด ที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้านความสุข สิทธิมนุษยชนจึงครอบคลุมไปถึงสิทธิหม่บางประการ เช่น สิทธิที่จะมีงานทำ สิทธิที่จะมีที่พักอาศัยอันถูกสุขลักษณะ สิทธิที่จะมีการพักผ่อนหย่อนใจ และรวมถึงสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี หรือที่เรียกกันที่นี้ว่า "สิทธิในสิ่งแวดล้อม"(The Environmental Right) ซึ่งเป็นพันธกรณีทางรัฐที่จะต้องเข้ารับภาระดำเนินการจัดให้มีหลักประกันดังกล่าวแก่ ประชาชนพลเมืองของรัฐ⁹

⁹ ธีระ โสจายะ, กฎหมายสิทธิมนุษยชน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, 2522), หน้า 4-6 และ 53-54.

หลักแห่งสิทธิในสิ่งแวดล้อมนั้นถือว่า สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต ความเป็นอยู่ของมนุษย์ และบุคคลแต่ละคน เป็นผู้ทรงสิทธิที่จะสงวนรักษาและควบคุมคุณภาพของสิ่งแวดล้อม เพื่อความสุขสบายของตนเองได้ เมื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมถูกคุกคามเนื่องจากมลพิษก็สามารถบังคับการตามวัตถุประสงค์นี้ได้ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงว่าได้เกิดความเสียหายหรือภัยอันตรายขึ้นกับชีวิต ทรัพย์สิน และสุขภาพ อนามัยของนั้นมากนักน้อยเพียงใดหรือไม่¹⁰

หลักแห่งสิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้ได้รับการยืนยันโดยได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้ในกฎหมายของหลาย ๆ ประเทศ ซึ่งบางประเทศนั้นจะถูกกำหนดไว้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายแม่บทสูงสุดของประเทศซึ่งสิทธิเช่นว่านี้จะถูกยกฐานะขึ้นสู่ความเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ (Constitutional Right)¹¹ ทั้งนี้

รัฐธรรมนูญของประเทศญี่ปุ่นได้นำหลักเกณฑ์นี้มาบัญญัติไว้ในมาตรา 13 ความว่า "บุคคลทุกคนจะต้องได้รับการเคารพอย่างเอกชน สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และการแสวงหาความสุขของประชาชน เหล่านี้จะต้องได้รับการพิจารณาอย่างสูงสุดในการออกกฎหมายและในกิจการอื่น ๆ ของรัฐบาล จนถึงขอบเขตที่จะไม่ขัดต่อสวัสดิภาพของสาธารณะ"

และมาตรา 25 ความว่า "บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะดำรงไว้ซึ่งมาตรฐานการครองชีพอย่างมีวัฒนธรรมและสุขสมบูรณ์อย่างต่ำที่สุด ในทุกด้านของชีวิต รัฐจะใช้ความพยายามส่งเสริมและขยายสวัสดิภาพและความมั่นคงทางสังคม และสุขภาพของประชาชน"

¹⁰สุณีเย มัลลิกะมาลย์ และคณะ, การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนทดแทนความเสียหายต่อสุขภาพจากมลพิษ, หน้า 92.

¹¹วิชญ์ เครื่องงาม, "สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ," รัฐสภาสาร 3 (มกราคม 2533):

จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นนี้ แม้จะไม่มีข้อความใดแสดงให้เห็นชัดถึงคำว่า สิทธิในสิ่งแวดล้อมก็ตาม แต่ในความหมายของเนื้อหาของทั้ง 2 มาตรานี้ ย่อมยืนยันได้ว่า ประชาชนมีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และการแสวงหาความสุขโดยรัฐจะต้องให้หลักประกันแก่ประชาชน เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธินั้น ซึ่งถ้าจะพิจารณาในด้านสิทธิในสิ่งแวดล้อมโดยตรงก็ย่อมจะกล่าวได้เช่นกันว่า สิทธิพื้นฐานที่ชาวญี่ปุ่นได้รับการคุ้มครองจากรัฐนั้น ย่อมจะหมายความรวมถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อมด้วย¹²

สิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้ประเทศญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ในเดือน พฤษภาคม 1972 Japan Federation of Bar Associations ได้เสนอร่างหลักพื้นฐาน สิทธิในสิ่งแวดล้อมว่า "...สิ่งแวดล้อมควรจะเป็นของทุกคน" จนกระทั่งปัจจุบัน สิ่งแวดล้อมตาม ธรรมชาติเช่น อากาศ น้ำ แสงอาทิตย์ ความสงบเงียบ ธรรมชาติต่าง ๆ ถูกพิจารณาว่าเป็นสมบัติ ธรรมชาติ และได้รับการคุ้มครองว่าเป็นสิทธิอย่างน้อยมากเมื่อสิ่งแวดล้อมถูกทำลายอย่างรวดเร็ว และเป็นเวลานานนั้นจะต้องใช้ค่าใช้จ่ายที่สูงมากในการทำให้อากาศและน้ำบริสุทธิ์ ดังนั้นสิ่งแวดล้อม ที่คิดกันว่าเป็นสมบัติธรรมชาติ ควรจะได้รับการยอมรับในคุณค่าของมัน สิ่งสำคัญทางเศรษฐศาสตร์ก็ คือหาว่าอย่างไรจึงจะรักษา คุณค่าทางทรัพย์สินนี้ไว้ได้อย่างมีคุณค่าในเชิงเศรษฐศาสตร์มากที่สุด¹³

ในทางกฎหมาย สิ่งแวดล้อมมิได้ถูกกำหนดว่าเป็นสิทธิอิสระ สิทธิพิเศษที่จะได้จาก สิ่งแวดล้อม ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งในฐานะที่เป็นเจ้าของตามสิทธิในทรัพย์สิน การทำลายทรัพย์สิน

¹²Julian Gresser, Koichiro and Akio Morishima, Environmental Law in Japan (London:The Mit Press,1981), pp. 141-146.

¹³สุไทย์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ, การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนทดแทน ความเสียหายต่อสุขภาพจากมลพิษ, หน้า 93.

ธรรมชาติโดยผลจากการใช้ถือว่าเป็นสิ่งที่ทำได้เพื่อความสะดวกแก่การใช้ทรัพย์สินนั้น โดยอาศัยหลักที่ว่าเจ้าของทรัพย์สิน มีอำนาจที่จะใช้ทรัพย์สินของตนอย่างอิสระเสรีจากพื้นดินสู่ท้องฟ้า กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ที่จะห้ามทำลายสิ่งแวดล้อม เปรียบเสมือนหนึ่งว่าสิทธิในสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องของอุตสาหกรรม¹⁴

ความคิดเช่นว่านี้สมควรที่จะถูกเปลี่ยนแปลงได้แล้ว สิ่งแวดล้อมธรรมชาติดังกล่าว เป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะมีคุณค่าต่อมนุษย์สมควรจะแยกจากความเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยเด็ดขาด สิทธิที่จะใช้ทรัพย์สินธรรมชาติ ควรจะเป็นของทุกคน โดยไม่คำนึงถึงผู้ใดผู้หนึ่งว่าเป็นเจ้าของ สิ่งแวดล้อมควรจะเป็นของทุกคน ไม่ใช่เป็นของคนใดคนหนึ่งเท่านั้น¹⁵

สิทธิในสิ่งแวดล้อมตามที่กล่าวอ้างนี้หมายความว่า แต่เดิมกฎหมายจะคำนึงถึงความ เป็นเจ้าของแห่งทรัพย์สิน จึงทำให้สิทธิอย่างกว้างขวางในการใช้ทรัพย์สิน แต่แนวความคิดในเรื่องนี้ สมควรจะถูกเปลี่ยนแปลงได้แล้ว ด้วยเหตุที่สิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นน้ำ อากาศ เสียง และ แสงอาทิตย์ ทัศนียภาพที่สวยงาม ไม่เป็นของคนใดคนหนึ่ง แต่จะเป็นของทุกคน เมื่อสิ่งแวดล้อม ถูกทำลายไป ผู้ทำลายย่อมต้องรับผิดชอบ¹⁶

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการนำหลักเกณฑ์สิทธิในสิ่งแวดล้อม และทฤษฎีความรับผิดชอบ เด็ดขาดมาประยุกต์ใช้เพื่อการเยียวยาปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น สิทธิในการฟ้องตามหลักกฎหมาย The Environmental Protection ด้วยเหตุที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดให้

14 เรื่องเดียวกัน, หน้า 94.

15 เรื่องเดียวกัน.

16 เรื่องเดียวกัน.

ชาวอเมริกันทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้รัฐบาลของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ขยายพันธกรณี เพื่อให้ความคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ให้ครอบคลุมไปถึง สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามยุคสมัยของสังคมด้วย ทั้งนี้โดยถือว่ารัฐอยู่ในฐานะของการเป็น Trustee โดยอาศัยแนวความคิดในเรื่อง Public Trust Doctrines อันเป็น หลักกฎหมายจารีตประเพณีที่ถือว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่ และมีโอกาสใช้ทรัพยากร และธรรมชาติที่มีคุณภาพดีโดยเสมอกัน ดังนั้นการมีส่วนมีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากทรัพยากรและธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการใช้โดยตรง โดยอ้อม หรือเพื่อการสันตนาการก็ตาม ถือว่ารัฐเป็นผู้มีภาระ หน้าที่ในการคุ้มครองดูแลไว้ให้อยู่ในสภาพดีเสมอ¹⁷ โดยประชาชนในฐานะ Trustor ได้มอบ ความไว้วางใจมอบอำนาจแห่งสิทธิในสิ่งแวดล้อมของตนที่มีอยู่ให้แก่รัฐ ดังนั้นรัฐจึงต้องมีหน้าที่ดูแล รักษาสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และให้ทุกคน ได้มีโอกาสที่จะใช้ทรัพยากรและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีคุณภาพดีโดยเสมอภาคกัน

หลักแห่งสิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้ เป็นสิ่งที่แสดงว่าสิทธิในสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ไม่น่าที่จะ ละเลย เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่ดีจำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นความจำเป็นต่อชีวิต เพราะความเป็นอยู่ของราษฎร รัฐจะต้องดูแลปกป้อง มิให้สิ่งแวดล้อมที่ดีถูกทำลายไป และเมื่อ สิ่งแวดล้อมที่ดีถูกทำลายไปแล้ว ประชาชนโดยส่วนรวมได้รับความเสียหาย ดังนั้นรัฐในฐานะ Trustee ของประชาชนก็จะต้องมีมาตรการที่จะลงโทษผู้ทำลายนั้น ตลอดจนจัดหามาตรการต่างๆ ที่จะฟื้นฟูบูรณะให้สิ่งแวดล้อมกลับคืนสู่สภาพเดิม ทั้งนี้หลักแห่งสิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้สามารถที่จะนำมา ประยุกต์ใช้ร่วมกับทฤษฎีความรับผิดเคร่งครัด (Strict Liability) เพื่อกำหนดตัวผู้กระทำ ความผิดได้ชัดเจนขึ้น

¹⁷ จรณชัย ศัลยพงษ์, "รูปแบบกฎหมายสภาวะแวดล้อมของประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 125-126.

ดังนั้นจะเห็นว่า ตามแนวความคิด Public Trust Doctrines ประชาชนโดยส่วนรวม และรัฐในฐานะ Trustee ต่างมีฐานะเป็นผู้เสียหาย หากเกิดกรณีของสิ่งแวดล้อมถูกทำลายไป ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ทั้งนี้เพราะถือว่าสิทธิในการใช้ประโยชน์หรือการบริโภคสิ่งแวดล้อมที่ดี ถูกทำลายไปเช่นกัน ดังนั้นกรณี ถ้าผู้ก่อมลพิษได้จัดทำประกันภัยสิ่งแวดล้อมไว้แล้ว รัฐและประชาชนในฐานะผู้เสียหาย สามารถที่จะยื่นขอรับค่าสินไหมเพื่อความเสียหายนั้นจากบริษัทประกันภัยได้

2.2. ทฤษฎี และแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม

2.2.1. ทฤษฎีผลกระทบภายนอก (Theory of Externalities)

สืบเนื่องจากหลักการทางเศรษฐศาสตร์ถือว่า ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมีลักษณะ เป็นสินค้าสาธารณะ (Public Goods) อย่างหนึ่ง ซึ่งลักษณะของสินค้าสาธารณะนั้นเป็นสินค้าที่ใช้ร่วมกันได้ (Common Resources) โดยที่การใช้ของคนๆ หนึ่ง ไม่ได้ทำให้การใช้ของบุคคลคนอื่น ๆ ลดลงไปด้วย ทั้งๆที่ใครก็ไม่สามารถที่จะกีดกันบุคคลอื่น ๆ (Non-Excludable) ที่จะใช้ได้ด้วย แต่โดยสภาพส่วนหนึ่งของสินค้าสาธารณะนั้นหากมีการใช้ร่วมกันมากเกินไป ก็จะทำให้สินค้าสาธารณะนั้นเสียประโยชน์จากการใช้ร่วมกันได้ซึ่งเรียกสินค้านี้ว่า "สินค้าสาธารณะไม่แท้" (Club Goods) ตัวอย่างเช่น การใช้แม่น้ำจะมีลักษณะเป็นสินค้าสาธารณะ มีประโยชน์ของการใช้ร่วมกันระหว่างเกษตรกร ชาวประมง ผู้อยู่อาศัยริมแม่น้ำที่ใช้น้ำ และโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งนี้หากฝ่ายโรงงานอุตสาหกรรมมาใช้ประโยชน์จากแม่น้ำเพื่อปล่อยน้ำทิ้งของทุกโรงงาน แม่น้ำสายนั้นจะถูกใช้งานจนเกินไป ซึ่งน้ำในแม่น้ำสายนั้นอาจเกิดการเน่าเหม็นได้ ทำให้เกิดการเสียประโยชน์ในการใช้ร่วมกันได้ แม่น้ำนี้จึงเป็นสินค้าสาธารณะที่ไม่แท้¹⁸

¹⁸สุทัศน์ เศรษฐบุญสร้าง, ความไม่สมบูรณ์ของระบบตลาด, เศรษฐศาสตร์สวัสดิการและสิ่งแวดล้อม, หน้า 96 และ 107-110.

คำว่า "ผลกระทบภายนอก" (Externalities) นี้ หมายถึงการเปลี่ยนแปลง การบริโภค และการผลิต ซึ่งเกิดขึ้นจากกิจกรรม การผลิต หรือการบริโภค ที่มีต่อบุคคลที่ไม่ได้ เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นๆ ผลกระทบภายนอกคงแบ่งเป็นผลกระทบภายนอกที่ผ่านระบบตลาดที่เรียกว่า "Pecunairy Externalites" และผลกระทบภายนอกที่ไม่ผ่านระบบตลาด ที่เรียกว่า "Technical Externalities" ซึ่งผลกระทบภายนอกที่ผ่านระบบตลาดนั้นจะไม่ใช่ปัญหาในการ จัดสรรทรัพยากร เพราะผลกระทบต่อบุคคลต่างๆ จะถูกรวบรวมอยู่ในระบบตลาดโดยอาศัยกลไกของ ราคาอยู่แล้ว คงมีแต่เฉพาะผลกระทบภายนอกที่ไม่ผ่านระบบตลาดเท่านั้น ที่กลไกของราคาใน ระบบตลาดไม่อาจเข้ามาเกี่ยวข้องได้ ผลกระทบภายนอกประเภทนี้อาจก่อให้เกิดผลทั้งในด้านดี (External Economics) และผลในด้านเสีย (External Diseconomics) ซึ่งหากเป็น ผลกระทบในด้านดีแล้ว ก็จะไม่มีการกระทบกระเทือนที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น ผู้ใดที่ ก่อให้เกิดผลกระทบก็ไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าตอบแทน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือผู้ที่ได้รับผลกระทบนั้นจะ ไม่มีสิทธิได้รับค่าชดเชย ส่วนในกรณีถ้าเป็นผลกระทบในด้านเสีย ผู้ที่ได้รับผลกระทบดังกล่าวมีสิทธิจะ ได้รับค่าชดเชยหากพบว่าตนเกิดความเสียหาย แต่อย่างไรก็ตาม ตามความเป็นจริงแล้วผู้ที่ได้รับผล กระทบนั้นจะไม่ได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำเช่นนั้นจริง เพราะโดยหลักการที่ผลกระทบนี้ไม่ผ่านระบบ ตลาด ดังนั้นจึงจะไม่มีการกลไกของราคาในระบบตลาดเข้ามาจัดการ ในเรื่องความเสียหายที่เกิดขึ้น กล่าวคือ มูลค่าความเสียหายที่เกิดกับผู้ได้รับผลกระทบมิได้รวมอยู่กับราคาของสินค้าด้วย ดังนั้นผล กระทบภายนอกประเภทนี้ จึงสามารถก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น¹⁹ ดังนั้นในทางเศรษฐศาสตร์จึงได้มีการศึกษาและวิเคราะห์ผล ตลอด จนข้อเสนอแนะในการชดเชยความเสียหายและลดความรุนแรงของผลกระทบภายนอกประเภทนี้ ซึ่ง ในเรื่องของผลกระทบภายนอกดังกล่าว จะเป็นการวิเคราะห์จากภาวะการที่ต้นทุนของเอกชน (Private Costs) แตกต่างจากต้นทุนของสังคม (Social Costs) กล่าวคือ ต้นทุนของเอกชน

¹⁹สมบูรณ ศุภศิลป์, เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 43.

ก็คือ ค่าใช้จ่ายทั้งหมดของเอกชน ในฐานะผู้ประกอบการที่จ่ายไปเพื่อผลิตสินค้า หรือบริการแต่ในขณะที่มีกระบวนการผลิตของเอกชนนั้น ก็ได้ก่อให้เกิดต้นทุนของสังคมจากผลกระทบภายนอก จากกระบวนการผลิตของเอกชนรายนั้นด้วย จากตัวอย่างเดิม ในกรณีที่โรงงานแห่งหนึ่งปล่อยน้ำเสียลงไปในแม่น้ำ ซึ่งมีเกษตรกรต้องใช้น้ำในแม่น้ำนั้นเพื่อการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ต่างๆ ต้นทุนเอกชนของโรงงานนั้นจึงมีเพียงค่าใช้จ่ายในการผลิตตามปกติเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันเกษตรกรได้รับความเดือดร้อน ผลผลิตทางเกษตรกรรม และการเลี้ยงสัตว์ ต้องได้รับความเสียหายจากการไม่ได้ใช้ประโยชน์ หรือใช้ประโยชน์อย่างไม่เต็มที่จากแม่น้ำ จึงเป็นต้นทุนของสังคมที่เกิดขึ้น และในแง่ทางสังคม แม่น้ำซึ่งเป็นทรัพยากรและเป็นปัจจัยในการผลิตที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ สำหรับการผลิตสินค้าอื่น ๆ ด้วย ถ้าโรงงานดังกล่าวเป็น โรงงานผลิตผ้า ต้นทุนของราคาผ้าก็จะต่ำกว่าความเป็นจริง ในแง่เศรษฐศาสตร์ก็จะทำให้มีการผลิตผ้า้นมากเกินไป (Over Product) และสินค้าอื่นที่ได้รับความเสียหายก็จะผลิตได้น้อยเกินไป (Under Product) ซึ่งแสดงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ถูกต้อง (Misuse or Misallocation of Resources) ซึ่งย่อหมายถึง การขาดประสิทธิภาพในสังคม (Inefficiency) และจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม²⁰

ดังนั้นในการศึกษาถึงเรื่องผลกระทบภายนอก โดยชี้ให้เห็นต้นทุนของเอกชนและต้นทุนของสังคมที่แตกต่างกันนั้น ต้นทุนของเอกชนไม่ได้รวมถึงผลกระทบที่เป็นต้นทุนของสังคมเข้าไปด้วยจึงทำให้เกิดผลความเสียหายแก่สังคม ซึ่งสาเหตุสำคัญที่เอกชนไม่ได้คำนึงถึงก็เพราะทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยการผลิตถือว่าเป็นสินค้าสาธารณะที่ใครจะใช้อย่างไรก็ได้โดยไม่มีขอบเขตและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่เมื่อการใช้อำนาจให้เกิดผลกระทบภายนอกเช่นนี้ ในทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งต้องการให้เกิดดุลยภาพที่เหมาะสมแก่ทุกฝ่าย จึงทำให้ต้องมีการคำนึงถึงผลกระทบภายนอกซึ่งเป็น

---

²⁰สมลักษณ์รัตน์ วัฒนวิฑูกร, "ต้นทุนสังคม," เอกสารประกอบการบรรยาย เสนอที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 20 กุมภาพันธ์ 2522. (อัดสำเนา)

ต้นทุนของสังคมรวมเข้ากับต้นทุนของเอกชนด้วย เพื่อการชดเชยความเสียหายหรือลดความรุนแรง ซึ่งในทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ได้มีการศึกษาเพื่อทำให้สังคมสามารถจัดการปัญหาผลกระทบภายนอก ต่อ การจัดสรรทรัพยากรได้ 2 ประการคือ²¹ ประการแรกให้รัฐบาลเข้ามามีอำนาจหน้าที่ในการจัดการ บังคับให้ผู้ก่อผลกระทบภายนอกต้องเป็นผู้รับภาระออกค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งรัฐบาลอาจใช้ มาตรการต่าง ๆ เช่น ออกกฎหมายหรือกฎระเบียบที่เป็นข้อห้ามหรือข้อกำหนดปฏิบัติ มาตรการ เก็บภาษีและค่าธรรมเนียมจากผู้ใช้ทรัพยากรที่ก่อให้เกิดผลกระทบภายนอก เป็นต้น ประการที่สอง ได้เสนอให้มีการสร้างตลาดขึ้นใหม่และให้มีการกำหนดกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรขึ้นมาใหม่ ซึ่งอาจทำให้มี การซื้อขายกรรมสิทธิ์นั้นได้เช่นเดียวกับสินค้าและบริการอื่น ๆ เพราะจากเหตุผลที่ว่าเมื่อทรัพยากรไม่มี เจ้าของ ดังนั้นทรัพยากรจึงถูกใช้อย่างขาดความระมัดระวัง การสร้างตลาดและกำหนดความเป็น เจ้าของขึ้นมาจะเป็นวิธีที่ทำให้ตลาดสามารถ "ปกป้องสิ่งแวดล้อม" ได้

กล่าวโดยสรุป ในการวิเคราะห์ถึงผลกระทบภายนอกนี้ก็เพื่อให้เอกชนซึ่งเป็นผู้ผลิต ต้องรับผิดชอบในต้นทุนทางสังคม (Social Cost) ที่เกิดขึ้นด้วย นอกจากต้นทุนการผลิต หรือต้นทุน ของเอกชน (Private Cost) โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ทั้งนี้โดย ประกอบกับหลักทฤษฎีที่ยอมรับว่ามีความจำเป็นและการกำหนดมาตรการอื่น ๆ เข้ามาใช้ เพื่อให้เกิด ความรับผิดชอบต่อในเรื่องนี้ ไม่ว่าจะเป็นโดยบทบาทของรัฐบาลเองหรือการสร้างตลาดสินค้าใหม่ ๆ ขึ้น โดยเห็นว่า ปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษนั้นเป็นปัญหาที่สำคัญ และมีความ เสียหายเกิดขึ้นรุนแรง ซึ่งทางเอกชนจะต้องยอมเสียสละและยอมขาดทุนกำไรลงบ้าง ซึ่งหลักการดังกล่าวก็คือการกำหนดภาระ และความรับผิดชอบต่อในการกำจัดมลพิษของผู้ที่ต้องรับผิดชอบที่เรียกว่า Polluter - Pays Principle คือหลักที่ผู้ก่อมลพิษที่จะต้องเป็นผู้รับภาระออกค่าใช้จ่ายทั้งหลาย

²¹ สมบูรณ์ ศุภศิลป์, เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม, หน้า 49-50.

เพื่อการป้องกัน และเพื่อการแก้ไข เยี่ยวยานบุคคลอื่นที่ได้รับภัยจากปัญหามลพิษที่เกิดขึ้น ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในหัวข้อต่อไป

2.2.2. หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้รับภาระออกค่าใช้จ่าย (Polluter-Pays Principle)

หลักการนี้มีแนวคิดมาจากความเชื่อที่ว่า ปัจจุบันผู้ประกอบการผลิตสินค้า หรือให้บริการได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือสินค้าสาธารณะโดยไม่ได้จ่ายค่าตอบแทน ทำให้สินค้าราคาถูกกว่าที่เป็นจริง และผลจากการที่ไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทนนี้เอง ทำให้ไม่มีการรักษาคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม นอกจากการตัดทวงผลประโยชน์ตามความสามารถของตน ซึ่งนอกจากเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างไม่เหมาะสมตามหลักการทางเศรษฐศาสตร์ กล่าวคือ ไม่สามารถนำทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแล้ว ยังเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดอีกด้วย ซึ่งไม่ก่อให้เกิดผลดีแต่ประการใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะของการบำบัดมลพิษ โดยถือเสมือนหนึ่งว่าธรรมชาติ เป็นเครื่องบำบัดของเสียขนาดใหญ่ที่มีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด เป็นการประหยัดมากที่สุดที่ปล่อยยาให้ธรรมชาติบำบัดของเสีย ที่รองรับเอาไว้เอง ซึ่งก็มีความถูกต้องเพียงส่วนเดียวเท่านั้น ทั้งนี้เพราะในกรณีที่การรองรับของเสียเกินขีดจำกัดของธรรมชาติ ก่อให้เกิดผลกระทบสังคมโดยรวมแล้ว ผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในการบำบัดของเสียก็คือ สังคมนั่นเอง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกระตุ้นให้ผู้ปล่อยของเสียดังกล่าวเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายของตน โดยการกำหนดค่าธรรมเนียมที่ผู้ก่อให้เกิดมลพิษ (ผู้ปล่อยของเสีย) ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อการบำบัดมลพิษ หรือเพื่อการอื่นๆ

สำหรับหลัก Polluter-Pays Principle นี้ หรือที่เรียกย่อว่า หลัก PPP ได้ถูกเสนอแนะโดย Organization for Economic Cooperation and Development(OECD) ซึ่งประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิกได้มีการนำไปประยุกต์ใช้เป็นทฤษฎีและแนวความคิดโดยบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของประเทศ เพื่อให้ผู้ก่อมลพิษต้องเป็นผู้รับภาระออกค่าใช้จ่ายทั้งส่วนที่เป็นค่าใช้จ่ายและค่าสินไหมทดแทน ดังเช่น กฎหมายของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 22²² ของกฎหมายพื้นฐานการควบคุมสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ (Basic Law of Environmental Pollution Control) ได้บัญญัติให้โรงงานอุตสาหกรรมจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายทั้งหมด หรือบางส่วนของมูลค่าที่องค์กรฝ่ายบริหารได้จ่ายไปสำหรับการควบคุมมลพิษ ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ก่อมลพิษนั้น เช่น การปลูกแนวต้นไม้ (Green Belts) การขุดทำลายตะกอนที่เกิดจากการตกตะกอนน้ำทิ้งของโรงงาน การปรับปรุงคืนสภาพของที่ดินทางเกษตรกรรมที่เกิดมลพิษ การจัดระบบบำบัดของอุตสาหกรรม และการย้ายผู้อยู่อาศัยออกจากโรงงาน เป็นต้น²³

---

²²Article 22

1. The enterprise should bear all of part of the necessary cost of the works carried out by the State of local government bodies to control enviromental pollution arising from the industrial activities of such enterprises.

2. The nature and amount of the costs which the enterprise shall bear under the preceding paragraph, the enterprise which shall bear such costs, the method of calculation of the amount to be borne by such enterprise and other necessary matters relating to the bearing of costs shall be laid down in other law.

²³สุไพบดิ์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ, การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนทดแทนความเสียหายต่อสุขภาพจากมลพิษ, หน้า 88.

หลักผู้ก่อมลพิษจะต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายนี้ เป็นหลักที่กำหนดภาระหน้าที่ของผู้ก่อมลพิษที่จะต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการเกิดค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น นอกจากค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนของเอกชนเดิม โดยค่าใช้จ่ายนี้อาจอยู่ในรูปของค่าใช้จ่ายที่ใช้ไปในการป้องกันความเสียหายที่เกิดขึ้น และ/หรือเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการจ่ายค่าสินไหมทดแทน (Compensation) แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายก็ได้

ตัวอย่างที่นำเสนอจากประเทศญี่ปุ่นที่ได้นำหลักนี้ไปใช้คือ วนคดีอิโตอิโต นอกจากจากเลยคือ Mitsui Mining and Smelting Company จะต้องจ่ายค่าเสียหายแก่ผู้ป่วยแล้ว บริษัทฯ ยังต้องออกค่าใช้จ่ายในการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ที่วิเคราะห์สาเหตุของโรค ค่าใช้จ่ายในการพัฒนาวิธีการรักษาพยาบาล และสำหรับระบบน้ำประปาที่จะต้องสร้าง ซึ่งองค์การท้องถิ่น (Toyama Prefecture) ออกเงินดำเนินการแทนไป²⁴

มลพิษที่เกิดขึ้นถ้าไม่มีผลเสียต่อสังคม ก็ไม่จำเป็นต้องเข้าไปทำการแก้ไข ตัวอย่างเช่น การเน่าเสียของบ่อน้ำที่งานโรงงานอุตสาหกรรมแห่งใดแห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ในพื้นที่จำกัด และไม่มีผลกระทบต่อผู้อื่น อย่างไรก็ตามมลพิษมีผลกระทบต่อสังคมและมีความเสียหาย (Damage) เกิดขึ้นก็จำเป็นต้องเข้าไปแก้ไขปัญหานั้นซึ่งการเข้าไปแก้ไขปัญหานั้นจะมีต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น และสิ่งเหล่านี้จะทวีขึ้นทุกทีที่เพิ่มความพยายามลดภาวะมลพิษนั้น ดังนั้นจึงต้องพิจารณาว่าการแก้ไขควรจะทำเพียงใดจึงจะเหมาะสมที่สุด เพราะการแก้ไขจนไม่ทำให้ภาวะมลพิษเหลืออยู่เลยนั้นต้องเสีย

---

²⁴Akiko Morishima, "Damage Function from Legal Perspective: Japanese Legal Experience in Pollution Damage," Environmental Damage Costs, (Paris: OECD Publication, 1974), p. 258.

ค่าใช้จ่าย (Treatment Cost) ที่สูงมากจนสังคมไม่สามารถรับได้ และการไม่เข้าแก้ไขเลยก็เกิดความเสียหาย (Damage Cost) ซึ่งสังคมก็ไม่สามารถยอมรับได้เช่นกัน

ข้อพิจารณาที่สำคัญของหลักการนี้ คือการที่จะต้องชี้หรือระบุให้ได้ว่า ใครควรเป็นผู้จ่ายและจ่ายเท่าใด คือต้องสรุปลงให้ได้ว่าใครบ้างที่มีส่วนทำให้เกิดมลพิษ เช่น เกษตรกรที่ใช้ยาฆ่าแมลง หรือประชาชนจากแหล่งชุมชน หรือโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งขั้นต่อไปเมื่อระบุผู้ก่อมลพิษ (Polluter) ได้แล้ว ก็จะพิจารณาถึงระดับ (Degree) ของความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยถือว่าใครมีส่วนก่อให้เกิดมลพิษมากก็ต้องเป็นผู้จ่ายมาก ใครเป็นผู้ก่อมลพิษน้อยก็เป็นผู้จ่ายน้อย เพื่อความยุติธรรมในการแบ่งปันภาระความรับผิดชอบตามสัดส่วนของความรุนแรง ซึ่งจะต้องอาศัยทฤษฎีและแนวความคิดตลอดจนวิทยาการหลายสาขาเข้ามาใช้ ไม่ว่าจะทางด้านวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ หรือทฤษฎีและวิชาการทางเศรษฐศาสตร์²⁵

ดังนั้นจากหลักการดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ผู้ใดทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นสินค้าสาธารณะ หากแต่ทำให้เกิดต้นทุนของสังคมได้เช่นนี้แล้ว ผู้นั้นจะต้องเป็นผู้รับภาระออกค่าใช้จ่ายในการบำบัดเยียวยาแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้กลับคืนสู่สภาพเดิม ซึ่งจะเห็นได้ว่าก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายขึ้น อย่างไรก็ตามผู้ก่อมลพิษสามารถลดภาระค่าใช้จ่ายโดยอาศัยมาตรการทางการประกันภัย โดยตนยอมเสียค่าใช้จ่ายล่วงหน้าส่วนหนึ่ง ซึ่งปกติน่าจะเป็นจำนวนที่น้อยกว่าภาระค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นในการบำบัดเยียวยา เพื่อการแก้ไขปัญหามลพิษ หากเกิดมลพิษขึ้น ซึ่งค่าใช้จ่ายข้างต้นจะถูกกำหนดอยู่ในรูปของเบี้ยประกันภัย (Premium)

²⁵Akiko Morishima, Ibid, pp. 256-258.

2.3. ทฤษฎี และแนวความคิดทางหลักการประกันภัย

2.3.1. ทฤษฎีทางหลักการประกันภัย

ทฤษฎีทางหลักการประกันภัย เป็นทฤษฎีเบื้องต้นสำหรับการคิดอัตราเบี้ยประกันของการประกันภัย ซึ่งทฤษฎีการประกันภัยที่จะกล่าวในบทนี้มี 3 ทฤษฎีคือ

- (1) ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Theory of Probability)
- (2) กฎจำนวนมาก (Law of Large Numbers)
- (3) กฎของการเฉลี่ย (Law of Average)

(1) ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Theory of Probability)

ความน่าจะเป็น หมายถึง โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งงานอนาคตโดยการพิจารณาถึงความแน่นอนว่าจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด เช่น การโยนเหรียญ 1 เหรียญ อาจจะได้ผลลัพธ์เป็นหัวหรือก้อย ถ้าให้โอกาสที่จะเกิดหัวหรือก้อยมีค่าเท่ากัน เพราะฉะนั้น ความน่าจะเป็นที่จะออกหัวหรือก้อย จะเท่ากับ $1/2$ หรือไฟสำรับหนึ่งมี 52 ใบ ซึ่งถ้าเราจะชักไพ่ในกองฯ ให้ได้ King ซึ่งจะมี King อยู่ 4 ใบ ดังนั้น โอกาสของความน่าจะเป็นที่จะชักไพ่ให้ได้ King จะเท่ากับ $4/52$ หรือ $1/13$ หรือถ้าเราเจาะจงไปว่าจะเอา King โพธิ์ดำ โอกาสที่จะชักไพ่ในกองฯ ให้ได้ King โพธิ์ดำจะมีน้อยลงคือ $1/52$ ดังนั้น โอกาสที่เราโยนเหรียญจะให้ออกหัวหรือก้อย หรือโอกาสที่เราจะชักไพ่ในกองฯ ให้ได้ King โพธิ์ดำ นี้เราเรียกว่า ความน่าจะเป็น (Probability)²⁶

---

²⁶C. Arthur Williams, Jr., and Richard M. Heins, Risk Management and Insurance (New York: Mc.Graw Hills, 1989), p. 9.

สูตรที่ใช้ในการคำนวณคือ $P = a/n$

P = ความน่าจะเป็น

a = จำนวนเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

n = จำนวนเหตุการณ์ที่มีอยู่ทั้งหมด

ตัวอย่างเช่น ในการประกันอัคคีภัย ถ้ามีโรงงานอยู่ 10,000 โรง ทุนประกันโรงละ 10,000,000 บาท จากการสังเกตและเก็บสถิติความเสียหายจากไฟไหม้มาเป็นระยะเวลาหลายปี จนรู้ค่าเฉลี่ยว่าแต่ละปีจะเกิดเพลิงไหม้ 50 ครั้งกับโรงงาน 10,000 โรงนี้ ฉะนั้นโอกาสความน่าจะเป็นที่โรงงานแต่ละโรงจะเกิดไฟไหม้ในแต่ละปีจะเท่ากับ $50/10,000 = 0.005$

ลักษณะความน่าจะเป็น จะมีดังนี้²⁷

1. ความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ใด ๆ จะอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1

ความน่าจะเป็น = 0 หมายความว่า ไม่มีโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์นั้นๆ

ความน่าจะเป็น = 1.0 หมายความว่า โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์นั้นๆ มีเกิดขึ้นแน่นอน ร้อยละ 100

ความน่าจะเป็น = 0.5 หมายความว่า โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์นั้นๆ มีครึ่งเดียว หรือ ร้อยละ 50

ความน่าจะเป็นที่มีค่าใกล้ 1 แสดงถึงโอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์นั้น ๆ มีสูง

---

²⁷มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, เอกสารประกอบชุดวิชาการสอนหลักการประกันภัย, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532), หน้า 62.

2. ผลบวกของความน่าจะเป็นทุกตัวของเหตุการณ์ในการทดลองจะเท่ากับ 1
3. ความน่าจะเป็นของเหตุการณ์นั้น ๆ จะมีความหมายหรือนำไปใช้ประโยชน์ได้ก็

ต่อเมื่อ

- เหตุการณ์นั้นยังไม่เกิดขึ้น หรือยังไม่แล้วเสร็จ หรือ
- เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นแล้ว แต่ยังไม่ทราบผล²⁸

ความน่าจะเป็นตามลักษณะผลลัพธ์ของเหตุการณ์ ได้แก่

1. ผลลัพธ์ของเหตุการณ์ที่ไม่สามารถเกิดร่วมกันได้ (Mutually Exclusive Outcomes) เป็นผลลัพธ์ของเหตุการณ์ที่ไม่สามารถเกิดร่วมกันได้ นั่นคือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น จะต้องเป็นเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเพียงอย่างเดียว เหตุการณ์นั้นจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยเวลาเดียวกันและพร้อม ๆ กัน เช่น โรงงานอาจถูกไฟไหม้หรือไม่ถูกไฟไหม้ จะเป็นเหตุการณ์เพียงอย่างเดียวคือ ไฟไหม้หรือไฟไม่ไหม้ จะเกิดขึ้นพร้อมกันไม่ได้²⁹

จำนวนของความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ที่ไม่สามารถเกิดขึ้นร่วมกันได้นั้น จะต้องเท่ากับ 1 เพราะเป็นเหตุการณ์เพียงอย่างเดียวที่จะต้องเกิดแน่ ๆ ตัวอย่างเช่น ความน่าจะเป็นที่โรงงานถูกไฟไหม้หรือไม่ถูกไฟไหม้จะเท่ากับ 1 ด้วยประการเช่นนี้ สมมติความน่าจะเป็นของโรงงานที่ถูกไฟไหม้จะเท่ากับ $1/10$ ฉะนั้น ความน่าจะเป็นที่โรงงานจะไม่ถูกไฟไหม้ จะเท่ากับ $1 - 1/10 = 9/10$

---

²⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

²⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

สรุปได้ว่า ความน่าจะเป็นซึ่งจะไม่มี ความสูญเสียเกิดขึ้นจะสามารถบอกรได้จาก 1

2. ผลลัพธ์ของเหตุการณ์ที่สามารถเกิดร่วมกันได้ (Compound or Joint Outcomes) เป็นผลลัพธ์ของเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์หรือมากกว่า และเหตุการณ์แยกต่างหากจากกัน จะเกิดขึ้นพร้อมกันในเวลาเดียวกันได้ ตัวอย่างเช่น ไฟไหม้ทั้งโรงงาน A และ โรงงาน B การสูญเสียทรัพย์สินจะเกิดขึ้นในอุบัติเหตุเดียวกัน หรือในกรณีคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม จะได้รับบาดเจ็บสองคนหรือมากกว่าในเวลาเดียวกันได้

วิธีการประเมินความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ที่สามารถเกิดร่วมกันได้จะขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่แยกออกจากกันและอิสระต่อกัน ผลลัพธ์ทั้งสองจะไม่ขึ้นกับอีกเหตุการณ์หนึ่ง ถ้าการเกิดขึ้นของผลลัพธ์เหตุการณ์หนึ่งจะไม่มีผลต่อความน่าจะเป็นของอีกเหตุการณ์หนึ่งที่จะเกิดขึ้น นั่นคือ เหตุการณ์หนึ่งจะไม่มีผลต่อเหตุการณ์หนึ่ง แต่เหตุการณ์ทั้งสองจะเกิดขึ้นพร้อมกัน เช่น การเกิดไฟไหม้โรงงานที่กรุงเทพฯ จะสามารถเกิดพร้อมกับการเกิดไฟไหม้โรงงานที่ระยองได้ โดยเหตุนี้ สมมติว่า ถ้าความน่าจะเป็นของการเกิดไฟไหม้โรงงานในกรุงเทพฯ จะเท่ากับ $1/20$ และความน่าจะเป็นของการเกิดไฟไหม้โรงงานที่ระยองจะเท่ากับ $1/40$ ความน่าจะเป็นของการเกิดไฟไหม้ทั้งสองจะเท่ากับ $(1/20)(1/40) = (1/800)$ ซึ่งถ้าเขียนเป็นทศนิยมและค่านวมเป็นผลลัพธ์ออกมาจะได้ดังนี้

ความสูญเสียที่กรุงเทพฯ จะไม่เท่ากับความสูญเสียที่ระยอง :

$$(1/20)(1 - 1/40) = 39/800$$

ความสูญเสียที่ไม่เกิดขึ้นที่กรุงเทพฯ จะเท่ากับความสูญเสียที่ระยอง :

$$(1 - 1/20)(1/40) = 19/800$$

ความสูญเสียที่ไม่เกิดขึ้นของทั้ง 2 สถานที่ :

$$(1 - 1/20)(1 - 1/40) = 741/800$$

จำนวนของความน่าจะเป็นสำหรับความน่าจะเป็นที่ไม่สามารถเกิดร่วมกันได้จะเท่ากับ

$$1(1/800 + 39/800 + 19/800 + 741/800 = 1)$$

ถ้าผลลัพธ์ที่แยกออกจากกันจะไม่เป็นอิสระต่อกัน กล่าวคือ ขึ้นตรงต่อกัน การคำนวณความน่าจะเป็นที่สามารถเกิดร่วมกันได้ จะยิ่งซับซ้อนมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ถ้ามีเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์แยกออกจากกัน คือ เหตุการณ์ A และเหตุการณ์ B ความน่าจะเป็นที่ผลลัพธ์ทั้งสองจะเกิดขึ้น จะทำได้โดยการคูณความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ A ด้วยความน่าจะเป็นแบบมีเงื่อนไข (Conditional Probability) ของเหตุการณ์ B โดยให้เหตุการณ์ A เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและในเวลาเดียวกันให้ความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ B คูณความน่าจะเป็นแบบมีเงื่อนไขของเหตุการณ์ A โดยให้เหตุการณ์ B เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ตัวอย่างเช่น ความจะเป็นของการเกิดเพลิงไหม้โรงงาน A และโรงงาน B จะเกิดไฟไหม้เท่า ๆ กัน คือเท่ากับ $1/40$ ความน่าจะเป็นของโรงงานทั้งสองที่ไฟไหม้ สมมติว่าไม่ขึ้นตรงต่อกัน จะเท่ากับ $(1/40)(1/40) = 1/1,600$ และถ้าความน่าจะเป็นแบบมีเงื่อนไขของการสูญเสียที่เกิดจากไฟไหม้จะเพิ่มขึ้น $= 1/3$ ฉะนั้น ความน่าจะเป็นทั้งโรงงาน A และโรงงาน B ที่เกิดไฟไหม้ร่วมกันได้ จะเท่ากับ $(1/40)(1/3) = 1/20$ ผลลัพธ์ของความน่าจะเป็นที่เกิดขึ้นจะมี 3 กรณีดังนี้³⁰

---

³⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

ความสูญเสียของโรงงาน A ไม่ใช้โรงงาน B = $(1/40)(1 - 1/3) = 2/120$

ความสูญเสียของโรงงาน B ไม่ใช้โรงงาน A = $(1/40)(1 - 1/3) = 2/120$

ความสูญเสียที่ไม่ใช่โรงงาน A และโรงงาน B = $1 - 1/120 - 2/120 - 2/120$

มูลค่าของผลลัพธ์สุดท้ายจะคำนวณภายใต้ข้อสมมติฐานที่ว่า ความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ จะมีค่าเท่ากับ $1(1/120 + 2/120 + 2/120 + 115/120 = 1)$

การนำทฤษฎีความน่าจะเป็นมาใช้ในทางปฏิบัติ

วัตถุประสงค์ของการนำทฤษฎีความน่าจะเป็นมาใช้ในทางปฏิบัติ ก็เพื่อกำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยให้เหมาะสมกับการประกันภัยแต่ละประเภท เพราะลักษณะและจำนวนความสูญเสียที่เกิดขึ้น จะมีลักษณะแตกต่างกัน ดังนั้นจึงต้องคาดการณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยนำทฤษฎีความน่าจะเป็นมาประมาณค่าความสูญเสียที่เกิดขึ้นนั้น

อย่างไรก็ตาม การนำทฤษฎีความน่าจะเป็นมาใช้ในทางปฏิบัติ จะต้องพิจารณาว่า

1. เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องมีจำนวนมากพอที่จะนำมาใช้ในการคิดหาค่าเฉลี่ยได้ เพราะถ้ามีจำนวนไม่มากพอแล้ว อาจทำให้เกิดการผิดพลาดได้ง่าย

2. เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต จะต้องเหมือนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งตามสภาพความเป็นจริงแล้ว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต มักไม่ค่อยจะเหมือนกับเหตุการณ์ในอดีต ดังนั้น ในการคำนวณความน่าจะเป็นจึงต้องปรับปรุงอยู่เสมอ และจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้ผลลัพธ์ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด

ทฤษฎีดังกล่าวเมื่อมาประยุกต์ใช้ร่วมกับสถิติการเกิดภัยต่างๆ โดยเฉพาะภัยที่เกิดกับโรงงานอุตสาหกรรมในอดีตที่ผ่านมา ก็จะทำให้ผู้รับประกันภัย สามารถประมาณการเพื่อคาดคะเนจำนวนของเหตุการณ์ที่น่าจะเกิดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง รวมทั้งขนาดแห่งความเสียหายของแต่ละเหตุการณ์นั้นได้

(2) กฎจำนวนมาก (Law of Large Numbers)

กฎจำนวนมากเป็นหลักทางคณิตศาสตร์ที่ระบุถึงจำนวนของการเกิดที่เพิ่มขึ้นของผลลัพธ์จริงซึ่งมีแนวโน้มใกล้เคียงกับผลลัพธ์ที่คาดไว้ (Law of Large Numbers is a mathematical principle stating that as the number of exposures is increased the actual results tend to come closer to the expect results)³¹

ในศตวรรษที่ 17 นักคณิตศาสตร์ชาวยุโรปได้สร้างตารางมรณวิสัย (Mortality Tables) อย่างหยาบ ๆ ขึ้น จากการสำรวจเพื่อสร้างตารางมรณวิสัยดังกล่าว พวกเขาพบว่าจำนวนร้อยละของจำนวนผู้ตายทั้งชายและหญิงในระหว่างกลุ่มอายุแต่ละกลุ่มถ้าจำนวนคนที่อยู่ในช่วงอายุกลุ่มเดียวกันที่นำมาเปรียบเทียบศึกษามีจำนวนรายมากเพียงพอจะมีแนวโน้มเข้าใกล้จำนวนตัวเลขคงที่ตัวหนึ่ง ซึ่งต่อมาในศตวรรษที่ 19 Simeon Denis Poisson ได้ตั้งชื่อกฎเกณฑ์อันนี้ว่า "กฎจำนวนมาก" (Law of Large Numbers) กฎนี้จะตั้งอยู่บนพื้นฐานความสม่ำเสมอของเหตุการณ์ การเกิดขึ้นของเหตุการณ์ที่แตกต่างออกไปของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละกรณีนั้นอาจเกิดขึ้นเพราะความไม่เพียงพอหรือมีความรู้ไม่สมบูรณ์ในสิ่งที่คาดไว้เพื่อวัตถุประสงค์ในการใช้งาน เราอาจจะกล่าวได้ว่า กฎจำนวนมากนี้ หมายถึง ยิ่งจำนวนของสิ่งที่เราต้องการทราบว่าจะมีโอกาสเกิดเหตุการณ์นั้นๆ ขึ้น มีจำนวนมากเท่าไร จำนวนครั้งที่เกิดขึ้นจริงที่รวบรวมได้ก็จะมีค่าเข้าใกล้จำนวนความน่าจะเป็นที่จะเกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ขึ้นจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีจำนวนครั้งไม่สิ้นสุด (Infinite) มากเท่านั้น เช่น ในการโยนเหรียญแล้วมีจำนวนครั้งมากเพียงพอ ผลลัพธ์จาก

---

³¹Frederic G. Crane, Insurance Principle and Practices (New York: John Willey & Sons, 1984), p. 12.

การทดลองโยนก็จะมีจำนวนครั้งของการเกิดเหตุการณ์ที่เหรียญจะออกหัวและก้อยอย่างละครึ่ง ซึ่งเป็นค่าของโอกาสความน่าจะเป็นในทางทฤษฎีของการโยนเหรียญจำนวนครั้งไม่สิ้นสุด³²

ตัวอย่างเช่น ในการทดลองโยนเหรียญบาท 1 เหรียญ เพื่อประมาณค่าความน่าจะเป็นในการออกหัว โดยการทดลอง 1 ครั้ง, 1,000 ครั้ง, 10,000 ครั้ง และ 50,000 ครั้ง ความน่าจะเป็นที่คาดว่าจะออกหัวหรือก้อยย่อมมีเท่ากันคือ $1/2$ หรือ $.05$ ³³

จะเห็นว่า ยิ่งจำนวนครั้งของการโยนเหรียญมากขึ้นเท่าใด ผลการทดลองจะใกล้เคียงความเป็นจริงมากขึ้นเท่านั้น จึงสรุปได้ว่า กฎจำนวนมากมีความสำคัญ เนื่องจากจำนวนที่มากมีผลทำให้การคาดคะเน ความน่าจะเป็นแม่นยำและถูกต้องมากขึ้น และนอกจากนี้ยังแสดงถึงความน่าเชื่อถือของการคาดคะเนความน่าจะเป็นด้วย

กฎจำนวนมากนี้เป็นหลักพื้นฐานของการประกันภัย โดยอาศัยกฎนี้ความน่าจะเป็นในการที่จะทำนายการเกิดเหตุการณ์ขึ้น เมื่อพิจารณาแต่ละรายกรณี (Individual Case) ก็จะถูกแทนที่ ดยพอจะสามารถคาดการณ์ในอนาคตถึงความสูญเสียโดยส่วนรวมได้จากการพิจารณากรณีจำนวนมาก ซึ่งบริษัทประกันภัยก็ได้อาศัยคุณประโยชน์ของกฎนี้ โดยการพิจารณาความเสี่ยงภัยให้มีจำนวนรายมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และคำนวณอัตราเบี้ยประกันให้เพียงพอสำหรับการสูญเสียที่คาดไว้ในอนาคต

อย่างไรก็ตาม บริษัทประกันภัยก็ไม่อาจจะกำจัดความเสี่ยงภัยทั้งหมดสิ้นไปได้ เนื่องจากว่าเป็นไปไม่ได้ที่บริษัทจะมีหน่วยความเสียหายจำนวนมากมายับจำนวนไม่สิ้นสุด นอกจากนั้นความ

³²Robert I. Mehr, Fundamental of Insurance (Illinois: Richard D. Irwin Willey & Sons, 1984), p. 12.

³³Ibid, p. 71.

ไม่สมบูรณ์ของสถิติที่อาศัยเป็นฐานในการคาดการณ์ในอนาคต ปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอื่นๆ และสภาวะทางด้านศีลธรรม และสภาวะทางด้านจิตสำนึกในการป้องกันภัย (Moral and Morale Hazard) ก็เป็นปัจจัยทำให้การคาดการณ์และความสูญเสียในอนาคตนี้ไม่แน่นอนด้วย³⁴

(3) กฎของการเฉลี่ย (Law of Average)

โดยที่การประกันภัยคือแผนการเฉลี่ยความเสี่ยงภัยร่วมกัน (Co-operative Risk Sharing Plan) ดังนั้น กฎของการเฉลี่ยจึงเป็นหลักสำคัญของการประกันภัย เพราะหากมีภัยเกิดขึ้น ความสูญเสียมีเท่าไรก็จะเฉลี่ยกันไปในระหว่างผู้เสี่ยงภัยนั้น และถ้าค่าสูญเสียที่เฉลี่ยกันไปในนี้จะแสดงในรูปของ ค่าเบี้ยประกัน (Premium)

ถ้าเบี้ยประกันมีอัตราสูงมาก อันเนื่องมาจากกลุ่มผู้เสี่ยงภัยมีน้อย การประกันภัยก็จะดำเนินไปได้ยาก เพราะจะมีทำประกันภัยน้อย แต่ถ้าเบี้ยประกันมีอัตราต่ำอันเนื่องมาจากผู้รวมกลุ่มความเสี่ยงภัยมีมาก การเฉลี่ยค่าสูญเสียก็จะมีมาก ก็จะทำให้ผู้ทำประกันภัยมากขึ้น

ดังนั้น การรวมกลุ่มผู้เสี่ยงภัยให้ได้จำนวนมาก เพื่อเฉลี่ยค่าสูญเสียนี้ จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะยิ่งการรวมกลุ่มผู้เสี่ยงภัยมีมากเท่าใด ก็จะทำให้อัตราเบี้ยประกันต่ำมากขึ้นเท่านั้น

ในบางครั้งผู้เอาประกันอาจขอเอาประกันภัยในลักษณะเกินกว่ากำลังที่บริษัทประกันภัยจะรับได้เพื่อความปลอดภัยในการเฉลี่ยภาระไปในระหว่างผู้เอาประกันภัยนี้ บริษัทประกันภัยจะพิจารณาทำ "การประกันต่อ" (Re-Insurance) ไปให้ บริษัทอื่นทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยบริษัท

---

³⁴มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, เอกสารประกอบชุดวิชาการสอนหลักการประกันภัย, หน้า 39.

ประกันภัยจะ "เก็บภาระในความเสี่ยงภัย" (Retention) ไว้เฉพาะตามกำลังความสามารถที่บริษัทประกันจะรับได้เท่านั้น การประกันต่อจึงเป็นการเฉลี่ยภาระในความเสี่ยงต่อการชดเชยค่าสูญเสียชีวิตออกไปให้บริษัทที่ร่วมรับประกันต่อ ร่วมเฉลี่ยนั่นเอง

2.3.2. แนวความคิดทางหลักการประกันภัย

(1) หลักส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย (Principle of Insurable Interest)

สัญญาประกันภัยทุกประเภท และกฎหมายในประเทศต่างๆ จะกำหนดใช้เหมือนกันว่า ผู้ที่จะประกันชีวิต ทรัพย์สิน หรือความรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นได้ จะต้องเป็นบุคคลที่มีสิทธิส่วนได้เสียในวัตถุหรือเหตุที่เอาประกัน (Subject Matter) ไม่เช่นนั้นแล้ว สัญญาประกันภัยฉบับนั้นจะไม่ผลบังคับใช้ตามกฎหมาย ส่วนกฎหมายไทยมาตรา 863 บัญญัติไว้ว่า "อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้เช่นนั้นไซ้ ท่านว่าย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใด"

จากบทบัญญัติของกฎหมายมาตรานี้ หมายความว่า ในการทำสัญญาประกันภัยไม่ว่าจะเป็นประเภทใด ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ มิฉะนั้นสัญญาประกันภัยก็จะมีผลผูกพันคู่สัญญา เหตุที่กฎหมายต้องบังคับไว้เช่นนี้เพราะ

1. สัญญาประกันภัยมีความมุ่งหมายที่จะช่วยบรรเทาผลร้าย หรือชดเชยความเสียหายซึ่งอาจจะเกิดขึ้นแก่ผู้เอาประกันภัยโดยการแบ่งเฉลี่ยความเสียหายนั้นในระหว่างผู้เอาประกันภัยด้วยกัน ดังนั้นถ้าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ ก็เท่ากับผู้เอาประกันภัยไม่มีภัยหรือความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่ตน ทำให้สัญญาประกันภัยกลายเป็นการพนันในเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้น
2. มุ่งหมายให้ผู้เอาประกันภัยต้องมีความสัมพันธ์อยู่กับทรัพย์สินที่เอาประกันวินาศภัยไว้ ซึ่งถ้ามีวินาศภัยเกิดขึ้นจะทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนมาถึงผู้เอาประกันภัยด้วย

3. เป็นกฎหมายบังคับให้ผู้เอาประกันวินาศภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ก็เพื่อเป็นการป้องกันภัยอันตรายซึ่งอาจเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการกระทำของผู้เอาประกันภัยเอง ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่เอาประกันภัย ก็อาจจะเกิดเจตนาทุจริตคิดทำลายทรัพย์สินนั้น เพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ หากผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในทรัพย์สิน ก็ย่อมไม่มีความคิดที่จะทำลายทรัพย์สินนั้น³⁵

ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย หมายถึง ส่วนได้เสียที่อาจเอาประกันภัยได้ กล่าวคือ ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีกรรมสิทธิ์ สิทธิ ประโยชน์ หรือความรับผิดชอบตามกฎหมายในวัตถุหรือเหตุที่เอาประกันภัย ในขณะที่ทำสัญญาประกันภัย³⁶

ในเรื่องดังกล่าว Macgillivray ได้ให้คำจำกัดความ "ส่วนได้เสีย" ไว้ว่า "ความวินาศที่เกิดขึ้นที่ทำให้บริษัทต้องชำระค่าสินไหมทดแทนนั้นจะต้องเป็นผลโดยตรง ทำให้ผู้เอาประกันได้รับความเสียหายหรือสูญเสียซึ่งสิทธิตามกฎหมาย หรือก่อให้เกิดความรับผิดชอบตามกฎหมายต่อบุคคลอื่น จำนวนส่วนได้เสียของผู้เอาประกันก็คือจำนวนความสูญเสียหรือความรับผิดชอบซึ่งจะเกิดขึ้นแก่ ผู้เอาประกันดังกล่าวแล้วนั้น"³⁷

บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย กรณีการประกันภัยทรัพย์สิน และความรับผิดชอบสามารถจำแนกได้เป็น 6 กลุ่มคือ

³⁵กิตติพร อาษานาม, "สัญญาประกันภัย," วารสารประกันภัย 5 (มกราคม-มีนาคม 2532): 53.

³⁶คณะอนุกรรมการค้ำประกันและวิชาการ สมาคมประกันวินาศภัย, คู่มือการประกันภัย (กรุงเทพมหานคร: วิตตอรีเพาเวอร์พอยท์, 2530), หน้า 52.

³⁷Denis Browne, Macgillivray on Insurance Law (London: Sweet & Maxwell, 1961), p. 234.

1. เจ้าของ
2. ผู้ครอบครอง หรือผู้ดูแล หรือผู้พิทักษ์ทรัพย์สิน
3. ผู้เป็นเจ้าของนี้
4. ผู้มีสิทธิตามสัญญา
5. ผู้มีความรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นตามกฎหมาย
6. ผู้ที่คาดว่าจะเป็นเจ้าของทรัพย์สินในอนาคต

หลักส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย เป็นหลักสำคัญพื้นฐานของการประกันภัย (Basic Doctrine) หลักข้อนี้ไม่เพียงแต่เป็นแนวความคิดทางกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวความคิดทางศีลธรรมด้วย เพราะการที่จะให้บุคคลใดเอาประกันภัยในสิ่งที่เขาไม่มีความเกี่ยวข้อง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะถูกทำลายลงไปหรือยังคงสภาพตามปกติได้นั้น กรณีนั้นย่อมเห็นได้ว่าวินาศภัยหรือความเสียหายนั้นไม่มีผลกระทบต่อบุคคลนั้นแต่อย่างใด ฉะนั้นการที่จะให้เขาได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้นย่อมเป็นความไม่ถูกต้องอย่างยิ่ง ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยนั้นอาจจะเป็นกรรมสิทธิ์ สิทธิตามกฎหมายหรือความรับผิดชอบตามกฎหมาย ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยในกรณีนี้เกี่ยวกับความรับผิดชอบ (Liability Insurance) เป็นความรับผิดชอบตามกฎหมายของผู้เอาประกันภัย หากได้ทำละเมิดให้บุคคลอื่นได้รับบาดเจ็บหรือ ได้รับความเสียหายในทรัพย์สินนั้น

ข้อสาระสำคัญของส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยนั้น สามารถพิจารณาได้ดังนี้³⁸

1. จะต้องมีการกรรมสิทธิ์ สิทธิ ประโยชน์ หรือความรับผิดชอบตามกฎหมายซึ่งสามารถตีราคาได้
2. กรรมสิทธิ์ สิทธิ หรือประโยชน์เหล่านั้นจะต้องมีอยู่เหนือตัวทรัพย์สิน หรือความรับผิดชอบตามกฎหมายในขณะที่ทำสัญญาประกันภัย

---

³⁸สิทธิโชค ศรีเจริญ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประกันภัย (กรุงเทพมหานคร: ประชุมทองการพิมพ์, 2528), หน้า 98.

3. ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีความผูกพันกับวัตถุที่เอาประกันภัย ในกรณีที่จะเกิดประโยชน์กับเขา หากวัตถุที่เอาประกันภัยนั้นจะปลอดจากวินาศภัยหรือปลอดจากความรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเสียหาย หากเกิดวินาศภัยขึ้น

4. ความผูกพันระหว่างผู้เอาประกันภัย กับวัตถุที่เอาประกันภัยนั้นจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย

สำหรับการประกันภัยสิ่งแวดลอมนั้น ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยก็คือ ความรับผิดชอบตามกฎหมายของผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรม ในกรณีที่กระทำละเมิดก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดลอม ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใด ของประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งมีบทบัญญัติรองรับไว้ในมาตรา 96 และมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดลอมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

(2) หลักสุจริตอย่างยิ่ง (Principle of Utmost Good Faith)

หลักสุจริตอย่างยิ่งมีรากฐานมาจากการประกันภัยทางทะเล ซึ่งผู้เอาประกันภัยไม่สามารถทราบสภาพลักษณะและจำนวนที่แน่นอนของสินค้าที่ขนส่งทางทะเล เพราะสินค้าอยู่ต่างเมืองหรืออยู่ในระหว่างการขนส่งทางทะเล ผู้รับประกันจึงต้องพิจารณาจากข้อมูลต่างๆจากการแจ้ง หรือรายงานของผู้เอาประกันภัย เพื่อประกอบการพิจารณาว่าจะรับเข้าเสี่ยงภัยหรือไม่ ความเสี่ยงภัยจึงมีมาก ดังนั้นผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผยข้อความจริงให้ผู้รับประกันภัยทราบ

สัญญาประกันภัยจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความสุจริต หรืออีกนัยหนึ่งสัญญาประกันภัยเป็น สัญญาที่ต้องการความสุจริต หรือความไว้วางใจระหว่างกันเป็นอย่างยิ่ง (Contract of

the Utmost Good Faith หรือภาษาละตินว่า Contract Uberrimae Fidei)³⁹

ความหมายของหลักสุจริตอย่างยิ่งนั้น หมายถึง การที่ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัย มีความสุจริตใจในการทำสัญญาต่อกันโดยการเปิดเผยข้อความจริง การไม่แถลงข้อความเท็จ และการรับรองว่าจะปฏิบัติตามสัญญาประกันภัย⁴⁰

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดหนึ่ง ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับสัญญาต่างตอบแทนทั่วไป แต่เนื่องจากสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาเพื่อการชำระค่าสินไหมทดแทน ในกรณีเกิดวินาศภัย ขึ้นในอนาคตที่ตั้งได้ระบุไว้ในสัญญา อันเป็นเหตุการณ์ที่ไม่แน่นอน การต่างตอบแทนในสัญญาประกันภัยจึงมีมูลค่าไม่เสมอกันหรือเท่าเทียมกันเหมือนเช่นสัญญาต่างตอบแทนอื่น เช่นในสัญญาการซื้อขาย ซึ่งผู้ซื้อและผู้ขายต่างตกลงชำระหนี้ต่างตอบแทนกันในราคาซื้อขายและวัตถุแห่งหนี้ที่ซื้อขาย มีมูลค่าเสมอใกล้เคียงกัน แต่สัญญาประกันภัยนั้นผู้เอาประกันภัยชำระเบี้ยประกันภัยเพียงจำนวนหนึ่ง เพื่อผลประโยชน์ในการคุ้มครองความเสียหายอันเกิดกับวัตถุที่เอาประกันภัย หากวัตถุที่เอาประกันภัยเกิดวินาศภัยดังที่ได้รับประกันภัยไว้ ผู้รับประกันภัยจะต้องชำระค่าสินไหมทดแทนเท่ากับจำนวนของค่าเสียหายที่แท้จริงซึ่งเป็นจำนวนมากกว่า เบี้ยประกันที่ตนได้รับ การประกันภัยจึงต้องมีหลักเกณฑ์พิเศษ ยิ่งกว่าสัญญาต่างตอบแทนอื่น ทั้งนี้เพื่อให้สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่เกิดความเป็นธรรมไม่เพียงแต่ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยเท่านั้น หากแต่รวมถึงผู้เอาประกันภัยรายอื่น และสาธารณชนส่วนรวมด้วย⁴¹

³⁹William R. Vance, Handbook of the Law of Insurance, 3rd ed. (Minnesota: West Publishing, 1951), pp. 96-101.

⁴⁰สุธรรม พงศ์สารานู วิรัช ฌ สงขลา และพึงใจ พึ่งพานิช, หลักการประกันภัย (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2527), หน้า 80.

⁴¹สิทธิโชค ศรีเจริญ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประกันภัย, หน้า 98.

การที่ผู้เอาประกันภัยชำระค่าเบี้ยประกันเพียงเล็กน้อย แต่เมื่อเกิดวินาศภัยขึ้นแล้วได้รับค่าสินไหมทดแทนเป็นจำนวนมาก และการที่จะเกิดวินาศภัยตามที่ระบุไว้ในสัญญาประกันภัย หรือไม่นั้นเป็นเหตุการณ์ในอนาคตอันไม่แน่นอน จะเน้นการชดเชยค่าสินไหมทดแทนจำนวนมากนั้นเสมือนประหนึ่งสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาเสี่ยงโชค แต่ความจริงแล้ว เป็นสัญญาเสี่ยงภัยมากกว่า เพราะการที่ผู้เอาประกันภัยจะนำวัตถุที่เอาประกันภัยไปเอาประกันภัยนั้น ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีการเสี่ยงภัยเกี่ยวกับตัววัตถุที่เอาประกันภัยนั้นอยู่แล้ว แต่น่าจะการเสี่ยงภัยนั้นไปให้ผู้รับประกันภัยเป็นผู้รับเสี่ยงแทน เมื่อมีผู้รับประกันภัยมารับเสี่ยงภัยแทนแล้ว ไซ้ว่าผู้เอาประกันภัยจะมีโอกาสเสี่ยงโชคไม่ เพราะการเอาประกันภัยหรือการมอบภาระการเสี่ยงภัยให้ผู้อื่นนั้นผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยนั้น

เมื่อสัญญาประกันภัยต้องอาศัยเหตุการณ์ในอนาคตอันไม่แน่นอนมาเป็นปัจจัยในการกำหนดการจ่ายค่าสินไหมทดแทนเช่นนี้ จึงเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยต้องเปิดเผยความจริงที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมอันเกี่ยวกับการเสี่ยงภัยของตน ไซ้ให้ผู้รับประกันภัยทราบโดยละเอียด เพื่อให้ผู้รับประกันภัยพิจารณาว่า ภายใต้อสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมนั้น ผู้รับประกันภัยจะรับเสี่ยงภัยหรือไม่ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการทำสัญญาประกันภัย ผู้ขอเอาประกันภัยซึ่งอยู่ในฐานะที่รับข้อความจริงอันเป็นสาระสำคัญในการเสี่ยงภัยของตนจึงมีหน้าที่ต้องเปิดเผยความจริงนั้นไซ้ให้ผู้รับประกันภัยรับทราบ การเปิดเผยข้อความจริง (Disclosure) และการไม่แถลงข้อความเท็จ (Non-Misrepresentation) นี้ เป็นวิธีการอันสำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้รับประกันภัยพิจารณาในการรับเสี่ยงภัย ซึ่งผู้รับประกันภัยสามารถกระจายความเสี่ยงภัยได้ตามหลักการเฉลี่ย (Law of Average) ได้ หากข้อความจริงในการเสี่ยงภัยที่ผู้เอาประกันภัยเผชิญอยู่นั้นอยู่นอกเหนือเกณฑ์ที่จะรับเสี่ยงภัยได้ ผู้รับประกันภัยก็จะไม่รับประกันภัยนั้น แต่หากสิ่งนั้นอยู่ในเกณฑ์ที่จะรับประกันภัยไว้ด้วยเบี้ยประกันภัยที่เหมาะสมกับการกระจายการเสี่ยงภัยที่หนักนั้น และอาจมีเงื่อนไขแห่งการรับรองพิเศษ (Warranty) เป็นการป้องกันการเกิดวินาศภัย (Loss Prevention) ในสัญญาประกันภัยนั้นก็ได้⁴²

⁴²เรื่องเดียวกัน, หน้า 99.

ตามหลักประกันภัยในข้อนี้ ที่กำหนดให้ผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผยข้อความจริงทั้งหมด คู่ประหนึ่งเป็นการเสียเปรียบผู้รับประกันภัย เพราะถ้าหากเปิดเผยข้อเท็จจริงมากๆ ผู้รับประกันภัย อาจไม่รับประกันภัยนั้น แต่ในความจริงแล้วการที่กำหนดให้ผู้เอาประกันภัยต้องเปิดเผยข้อความโดย สุจริตอย่างยิ่งนั้น เนื่องมาจากข้อความจริงเหล่านั้นอยู่ในความรู้เห็นของผู้เอาประกันภัยแต่เพียงฝ่าย เดียว ผู้รับประกันภัยไม่สามารถล่วงรู้ไปถึงข้อความจริงอันเป็นวิธีการ สถานที่ตั้ง โอกาสของการ เกิดภัย และวิธีป้องกันภัยนั้นแต่อย่างใด ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติหลักความสุจริตไว้ดังนี้

1. ผู้เอาประกันภัย จะต้องแถลงข้อความอันเป็นจริงทุกอย่างให้ผู้รับประกันภัยหรือ ตัวแทนทราบ ถ้าแถลงข้อความอันเป็นเท็จ สัญญาจะเป็นโมฆียะ นอกจากนี้การที่ผู้เอาประกันภัยรู้อยู่ แล้วละเว้นเสีย ไม่เปิดเผยข้อความจริงที่จะเป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยไม่รับประกันภัย หรืออาจรับแต่ เรียกเบี้ยประกันภัยสูง สัญญาก็เป็นโมฆียะเช่นกัน⁴³

2. ผู้รับประกันภัยมีหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังตามปกติ ในการที่จะรู้ถึงข้อความ อันเป็นเท็จหรือไม่ด้วย ถ้ารู้แล้วรับประกันไปสัญญาขึ้นถือว่าสมบูรณ์จะอ้างว่าผู้เอาประกันภัยแถลงเท็จ มาอ้างให้พ้นความรับผิดชอบไม่ได้

ข้อความจริงที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องเปิดเผยให้ผู้รับประกันภัยทราบนี้เป็นข้อความจริงที่ เกิดขึ้นและมีอยู่แล้ว แต่จะต้องอยู่ในความรู้เห็นของผู้เอาประกันภัยหรือไม่นั้นพิจารณาตามความคิดเห็น ของวิญญูชนที่ผู้เอาประกันภัยทั่วไปอยู่ในภาวะเช่นนั้น จะสามารถทราบข้อความจริงนั้นได้หรือไม่ และ จะต้องเป็นข้อความจริง (Matter of Fact) เท่านั้น ไม่ใช่ข้อความเห็น (Matter of Opinions) ข้อความจริงที่เป็นสาระสำคัญในการทำสัญญาประกันภัยและถือได้ว่า มีอิทธิพลต่อ การตัดสินใจของผู้รับประกันภัยพิจารณาได้ดังนี้

⁴³ จิตติ ติงศกัทธิย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการประกันภัย (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), หน้า 45.

1. ข้อความจริงที่จะเพิ่มการเสี่ยงภัยมากขึ้นกว่าปกติ
2. ข้อความจริงอันจำเป็นที่จะต้องอธิบายถึงความผิดปกติของการเสี่ยงภัย และถ้าไม่กล่าวถึงข้อความนี้ ผู้รับประกันภัยจะเข้าใจว่ามีความเสี่ยงภัยตามปกติของวัตถุที่เอาประกันภัยชนิดนั้น
3. ข้อความจริงที่ก่อให้เกิดข้อสงสัยบางประการในการขอเอาประกันภัย
4. ข้อความจริงที่ผู้เอาประกันภัยเคยเกี่ยวข้องกับหรือมีประสบการณ์ในการเกิดภัยนั้นมาก่อน⁴⁴

การเปิดเผยข้อความจริงในหลักสุจริตอย่างยิ่งนี้ ปัจจุบันใช้เป็นหลักของสัญญาประกันภัยในทุกประเทศที่มีกิจการประกันภัย และกฎหมายประกันภัยซึ่งมีสาระสำคัญที่ต้องถือปฏิบัติตามหลักสุจริตอย่างยิ่งมีดังนี้

1. การเปิดเผยข้อความจริง (Disclosure) ผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อความจริงเกี่ยวกับความเสี่ยงภัยของตนให้ผู้รับประกันภัยทราบโดยละเอียด ซึ่งผู้รับประกันภัยจะพิจารณาจากข้อมูลเหล่านั้น ในการตัดสินใจเข้ารับการเสี่ยงภัย การที่ผู้เอาประกันภัยไม่เปิดเผยข้อความจริงที่มีสาระสำคัญให้ผู้รับประกันภัยรับทราบ โดยที่ผู้รับประกันภัยไม่ต้องสอบถามความจริง แม้ว่าความจริงนั้นจะมีผลทำให้ผู้รับประกันภัยปฏิเสธการทำสัญญาประกันภัยก็ตาม ถือเป็น การปกปิดข้อความจริง (Concealment) ซึ่งจะมีผลทำให้สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆะ

ส่วนการที่ผู้ขอเอาประกันภัยไม่เปิดเผยความจริง โดยคิดไปว่าเป็นข้อความที่ไม่เป็นสาระสำคัญนั้นถือว่าการไม่เปิดเผยข้อความจริง (Non-Disclosure) แม้ไม่จงใจปกปิดอาจจะเป็นการประมาทเลินเล่อ บกพร่องในหน้าที่ หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก็ถือว่าการไม่เปิดเผยข้อความจริง มีผลทำให้สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆะได้เช่นกัน

---

⁴⁴สิทธิโชค ศรีเจริญ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประกันภัย, หน้า 99.

2. การไม่แถลงข้อความเท็จ (Non-Misrepresentation) หมายถึงการไม่กล่าวข้อความใดๆของผู้เอาประกันภัยในขณะที่ขอทำสัญญาประกันภัยเป็นความจริง และโดยจริงแล้วข้อความที่ต้องแถลงดังกล่าวคือ ข้อความซึ่งอาจจูงใจผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกันสูงขึ้น หรือให้บอกปิดไม่รับประกันภัย ทั้งต้องเป็นข้อความที่มีหน้าที่ต้องแถลงหาที่รู้ความจริงอยู่แล้ว⁴⁵

การแถลงนี้มีข้อแตกต่างจากการไม่เปิดเผยความจริง และการปกปิดความจริงคือ ข้อความจริงที่ผู้เอาประกันภัยแถลงตามสาระสำคัญของข้อนี้ อาจไม่ใช่ข้อความจริงที่เป็นสาระสำคัญที่ผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่ต้องเปิดเผยตามการเปิดเผยความจริง แต่เมื่อผู้รับประกันภัยประสงค์จะทราบ ผู้เอาประกันภัยต้องตอบข้อความตามจริงทั้งหมด ฉะนั้นการที่ผู้เอาประกันภัยถือว่า ข้อความจริงนั้นไม่ใช่ข้อสาระสำคัญที่จะต้องเปิดเผยตามหน้าที่ จึงกล่าวผิดความจริงไปบ้างหรือกล่าวเท็จทั้งหมด ย่อมทำให้สัญญาตกเป็นโมฆะเช่นเดียวกับการไม่เปิดเผยความจริง และการปกปิดความจริง

3. การปฏิบัติตามคำรับรอง (Warranty) เป็นการที่ผู้เอาประกันภัยได้ให้คำรับรองต่อผู้เอาประกันภัยในขณะที่ขอเอาประกันภัยว่า จะกระทำการอันหนึ่งอันใด หรือไม่กระทำการอันหนึ่งอันใด เพื่อประโยชน์ในความเสียหายของผู้รับประกันภัย หรือจะให้มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดใดโดยเฉพาะเพื่อการนั้นเป็นพิเศษ หรือรับรองว่า ข้อเท็จจริงเป็นไปตามสภาพการณ์ หรือไม่มีสภาพการณ์ดังที่กำหนดไว้ในสัญญาประกันภัย เช่น ผู้ขอเอาประกันภัยไม่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิงไว้ในอาคารที่เอาประกันภัย หรือสินค้าที่เก็บไว้ในอาคารที่เอาประกันภัยต้องไม่ใช่สินค้าที่สามารถลุกไหม้เองได้ วนกรรมของการประกันอัคคีภัยดังที่กำหนดไว้ในคำรับรอง เป็นต้น

คำรับรองในสัญญาประกันภัย อาจกล่าวได้ว่า เป็นรากฐานสำคัญของเงื่อนไขในสัญญาประกันภัย ซึ่งตามปกติจะปรากฏคำรับรองเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย ซึ่งเรียกว่า การรับรองโดยชัดแจ้ง (Express Warranties) การปฏิบัติผิดคำรับรอง (Breach of Warranty) มีผลเท่ากับ การปฏิบัติผิดเงื่อนไขอันเป็นสาระสำคัญของสัญญาประกันภัย ผู้รับประกันภัยมีสิทธิปฏิเสธความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยได้

⁴⁵ จิตติ ติงศรัทธี, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการประกันภัย, หน้า 45.

หลักสุจริตอย่างยิ่งนี้เป็นหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติในสัญญาประกันภัย ซึ่งผู้เอาประกันภัย ทุกชนิดในทุประเทศ จะต้องปฏิบัติตามในขณะเอาประกันภัย จนกระทั่ง สัญญาประกันภัยนั้นเกิดเป็น ผลสำเร็จใช้บังคับได้ตามกฎหมาย และเมื่อสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นแล้ว ยังต้องใช้หลักสุจริตอย่างยิ่งนี้ บังคับในการปฏิบัติตามสัญญาประกันภัยนั้นต่อไปอีกหลายกรณีจนกว่าสัญญาประกันภัยจะสิ้นสุดลง

(3) หลักการชดเชยค่าเสียหายตามความเป็นจริง (Principle of Indemnity)

เนื่องจากสัญญาประกันวินาศภัย เป็นสัญญาที่อาศัยเหตุการณ์ในอนาคตอันไม่แน่นอนมา เป็นปัจจัยในการชำระหนี้ของฝ่ายผู้รับประกันภัย (Aleatory Contract) จึงอาจกล่าวได้ว่าสัญญา ประกันภัยเป็นสัญญาเพื่อการเสี่ยงโชคชนิดหนึ่ง หากแต่สัญญาประกันวินาศภัยเป็นสัญญาที่มีหลักการชดเชย ค่าเสียหายตามความเป็นจริง เป็นข้อกำหนดมาให้ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ได้รับการไต่ถามการ เกิดวินาศภัยตามสัญญา อันจะเป็นเหตุผลที่ชักจูงให้มีการเกิดภัยโดยเจตนาเพื่อหวังจะได้รับประโยชน์ จากวินาศภัยนั้น สัญญาประกันวินาศภัยจึงเป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วยหลักของการชดเชยค่าเสียหาย ตามความเป็นจริง และถือว่าหลักข้อนี้ทำให้สัญญาประกันวินาศภัยแตกต่างจากการพนันชั้นต่อด้วยเหตุ ผลดังต่อไปนี้

1. การพนันชั้นต่อจะจ่ายเงินเป็นกำไร เมื่อชนะพนันตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ แต่การ ประกันภัยเป็นการจ่ายค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทั้งหมดที่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ได้รับอัน เนื่องจากวินาศภัยตามความเสียหายที่แท้จริง ไม่มีส่วนที่เป็นกำไรแต่อย่างใด
2. การพนันชั้นต่อจะต้องจ่ายเงินให้กับผู้ใดก็ได้ที่เข้าเล่นการพนันนั้น แต่การประกันภัย เป็นการจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยได้รับความเสียหายในขณะเกิด วินาศภัยเท่านั้น
3. การพนันชั้นต่อที่ผู้เข้าเล่นไม่สามารถทราบล่วงหน้าว่าฝ่ายใดจะชนะหรือแพ้ ผู้ชนะ ย่อมได้เงินเป็นกำไร ผู้แพ้ย่อมสูญเสียเงินไป แต่การเอาประกันภัยนั้นผู้เอาประกันภัยที่ชำระเบี้ยประกัน

ภัยให้ผู้รับประกันภัยไปนั้น สามารถทราบได้ว่า หากเกิดวินาศภัยในขนาดคั้งที่ได้กำหนดไว้ในสัญญาขึ้น จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเท่ากับจำนวนความเสียหายที่แท้จริงเสมือนหนึ่งไม่มีวินาศภัยเกิดขึ้นเลย⁴⁶

หลักการชดเชยค่าสินไหมทดแทนถูกนำมาใช้เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น อันเป็นผลโดยตรงจากภัยที่ได้รับประกันภัยไว้ ผู้รับประกันต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ฉะนั้นผู้มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนจะเรียกร้องให้ผู้รับประกันชดเชยเกินกว่าความเสียหายที่ตนได้รับไม่ได้

วัตถุประสงค์หลักของการชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง ก็เพื่อป้องกันมิให้ผู้เอาประกันภัยแสวงหากำไรจากการประกันภัย นอกจากนี้ยังเป็นการป้องกันไม่ให้ความเสียหายเพิ่มสูงขึ้นอันเนื่องมาจากความไม่ซื่อสัตย์ของผู้เอาประกันภัยหรือผู้มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน ซึ่งอาจจางจางสร้างความเสียหายเพื่อเรียกร้องจำนวนเงินเอาประกันภัย

หลักเกณฑ์และจำนวนของความเสียหายตามหลักการชดเชยค่าสินไหมทดแทน ผู้รับประกันภัยต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ ผู้มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน เมื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นเข้าหลักเกณฑ์ 3 ประการคือ

1. ต้องเป็นค่าเสียหาย ณ สถานที่ และในเวลาที่เกิดภัยขึ้น
2. ต้องไม่เกินความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง
3. ต้องไม่เกินจำนวนที่ได้เอาประกันภัยไว้⁴⁷

⁴⁶สิทธิโชค ศรีเจริญ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประกันภัย, หน้า 110.

⁴⁷คณะอนุกรรมการคั่นคว่ำและวิชาการ สมาคมประกันวินาศภัย, คู่มือการประกันภัย,

สำหรับกรณีการประกันภัยเกี่ยวกับความรับผิด ซึ่งเป็นการประกันภัยค่าจูนนั้น วัตถุประสงค์เอาประกันภัย ทหารทรัพย์สินไหม หากแต่เป็นความรับผิดของผู้เอาประกันภัยที่ได้เอาประกันภัยไว้ ดังนั้น กรณีการจ่ายค่าสินไหมทดแทนของบริษัทผู้รับประกันภัยคงจะชดเชยใช้ตามมาตรา 877 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เฉพาะอนุ 1 เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับค่าใช้จ่ายในการจัดการตามสมควรเพื่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ หรือการรักษาทรัพย์สินของบุคคลภายนอกมิให้เสียหายจากภัยหรือการกระทำ ที่ได้รับความคุ้มครองตามกรมธรรม์นั้น จะสามารถเทียบเคียงกับมาตรา 877 อนุ 2 และอนุ 3 ได้หรือไม่ กรณียังเป็นประเด็นที่น่าสนใจอยู่

การชดเชยค่าเสียหายตามความเป็นจริงนี้ยึดหลักปฏิบัติเพื่อให้ความเสียหายต่างๆ กลับคืนสู่สภาพเดิมเหมือนเมื่อก่อนเกิดวินาศภัยโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้

1. การจ่ายเป็นตัวเงิน (Cash Payment) วิธีการจ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงิน เป็นวิธีที่นิยมใช้กันแพร่หลายมาก เพราะความเสียหายที่แท้จริงส่วนมากถูกประมาณราคาไว้เป็นตัวเงิน การชำระค่าเสียหายด้วยวิธีนี้จึงเป็นวิธีที่ง่ายที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสัญญาประกันภัยค่าจูน (Lability Insurance) ผู้รับประกันภัยจะต้องชำระค่าสินไหมทดแทนให้กับบุคคลภายนอกผู้ต้องเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำผิดของผู้เอาประกันภัยนั้น ผู้รับประกันภัยจะจ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงินให้บุคคลภายนอกรับไป เพื่อทดแทนความเสียหายที่เขาได้รับอันเนื่องมาจากวินาศภัยนั้น เสมอ

2. การซ่อมแซม (Repair) วิธีนี้ใช้สำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นกับทรัพย์ที่เอาประกันภัยเพียงบางส่วน และอยู่ในวิสัยที่จะซ่อมแซมให้กลับคืนสภาพเดิมได้

3. การหาของแทน (Replacement) การจ่ายค่าสินไหมทดแทนด้วยวิธีนี้จะทำกันในกรณีที่มีการตกลงกันไว้เป็นพิเศษเป็นเงื่อนไขในสัญญาประกันภัย ซึ่งเรียกว่า Replacement Clause เมื่อเกิดวินาศภัยกับทรัพย์ที่เอาประกันภัยแล้ว ผู้รับประกันภัยจะต้องชดเชยใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ด้วยวิธีการหาสิ่งที่เป็นชนิด ประเภท คุณภาพเดียวกับทรัพย์ที่เอาประกันภัยมาทดแทนให้ โดยไม่

จ่ายเป็นตัวเงินหรือไม่ซ่อมแซมมาให้

4. การกลับคืนสภาพเดิม (Reinstatement) การจ่ายค่าสินไหมทดแทนด้วยวิธีนี้เป็นการทำให้ทรัพย์สินที่เอาประกันกลับคืนสู่สภาพเดิมเหมือนก่อนเกิดวินาศภัย ซึ่งไม่อาจกระทำได้โดยวิธีซ่อมแซมหรือหาของแทน และเป็นกรณีที่ผู้รับประกันภัยมีความรับผิดชอบตามเงื่อนไขของสัญญาประกันภัยเป็นพิเศษให้ดำเนินการให้ผู้เอาประกันภัยได้กลับคืนสู่สภาพเดิมเหมือนก่อนการเกิดวินาศภัย⁴⁸

สำหรับการประกันภัยค่าจูน หรือการประกันภัยเกี่ยวกับความรับผิดชอบนั้น วิธีการชดเชยค่าสินไหมทดแทนที่สะดวกที่สุดก็คือ วิธีแรก

(4) หลักการเฉลี่ย (Principle Of Contribution)

หลักการเฉลี่ยนี้สืบเนื่องมาจากหลักชดเชยค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง และหลักการรับช่วงสิทธิในสัญญาประกันวินาศภัยชนิด ที่เป็นสัญญาเพื่อการชดเชยค่าสินไหมทดแทน (Contract of Indemnity) เท่านั้น เนื่องจากในสัญญาที่ผู้เอาประกันภัยมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่เขาได้รับจากวินาศภัยตามจำนวนของความเสียหายที่แท้จริงเท่านั้น เพื่อให้ผู้เอาประกันภัยไม่มีโอกาสได้ส่วนเกินหรือได้กำไรจากสัญญาประกันวินาศภัยแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเอาประกันภัยเกินมูลค่าของส่วนได้เสียของเขา (Over Insurance) หรือในกรณีได้เอาประกันภัยหลายราย (Double Insurance) ซึ่งมีจำนวนเงินที่เอาประกันภัยตามสัญญาประกันภัยหลายรายเหล่านั้นเกินมูลค่าแห่งความเสียหายที่เขาได้รับ โดยผู้รับประกันภัยจะชดเชยค่าเสียหายดังกล่าว

หลักการร่วมเฉลี่ยค่าเสียหาย เป็นหลักที่กำหนดให้ผู้รับประกันภัยตั้งแต่สองรายขึ้นไปร่วมเฉลี่ยค่าเสียหายตามสัดส่วนที่เรียกว่า Pro-rata Proportion ที่ตนได้รับประกันภัยไว้ ตาม

⁴⁸Robert I. Mehr, Fundamental of Insurance, p. 157.

ความเป็นจริงหรือไม่เกินมูลค่าทรัพย์สินนั้นๆ⁴⁹

สิทธิในการเฉลี่ยจะเกิดขึ้นเมื่อประกอบด้วยสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. มีกรมธรรม์ตั้งแต่สองฉบับ หรือมากกว่า (Two or more Policies of Indemnity Exit) ในหลักกฎหมายอังกฤษมุ่งหมายให้เกิดความเป็นธรรมตามหลัก Equity Law เพื่อกระจายส่วนแห่งความเสียหายอย่างเป็นธรรมในระหว่างผู้รับประกันด้วยกัน โดยไม่คำนึงว่าผู้รับประกันภัยเหล่านั้นจะได้รับประกันภัยไว้พร้อมกันหรือไม่ แต่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 870 บัญญัติไว้ว่า

"ถ้าได้ทำสัญญาประกันภัยเป็นสองรายหรือกว่านั้นพร้อมกันเพื่อความวินาศภัยอันเดียวกัน และจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยทั้งหมดนั้นท่วมจำนวนที่วินาศจริงไซ้ ท่านว่าผู้รับประกันภัยที่ชอบที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพียงเสมอจำนวนวินาศจริงเท่านั้น ผู้รับประกันภัยแต่ละคนต้องใช้จ่ายจำนวนวินาศจริงแบ่งตามส่วนมากน้อยที่ตนได้รับประกันภัยไว้

อันสัญญาประกันภัยทั้งหลาย ถ้าลงวันเดียวกัน ท่านให้ถือว่าได้ทำพร้อมกัน

ถ้าได้ทำสัญญาประกันภัยเป็นสองรายหรือกว่านั้นสืบเนื่องเป็นลำดับกัน ท่านว่าผู้รับประกันภัยคนแรกจะต้องรับผิดชอบเพื่อความวินาศภัยก่อน ถ้าจำนวนเงินซึ่งผู้เอาประกันภัยคนแรกได้ใช้นั้นยังไม่คุ้มจำนวนวินาศภัยไซ้ผู้รับประกันภัยคนถัดไปก็ต้องรับผิดชอบส่วนที่ยังขาดอยู่นั้นต่อไปจนกว่าจะคุ้มวินาศ"

กรณีนี้เห็นได้ว่า ในหลักการเบื้องต้นนี้ กฎหมายไทยได้ใช้หลักการเฉลี่ยเฉพาะกรณีที่ ได้ทำสัญญาประกันภัยเป็นสองรายหรือกว่านั้นพร้อมกันเท่านั้น โดยถือเอาว่าสัญญาประกันภัยหลายราย เหล่านั้นถ้าทำวันเดียวกัน ให้ถือว่าทำพร้อมกัน แต่ถ้าทำต่างวันกันแล้วผู้รับประกันภัยคนแรกจะต้องรับ

⁴⁹มุกดา ไควทกุล, การประกันภัย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต, 537), หน้า 50.

ผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนก่อน เมื่อชดใช้ตามความรับผิดชอบของตนแล้ว ยังไม่ครบตามความเสียหายที่แท้จริง ผู้รับประกันภัยอันดับต่อมาจะต้องชดใช้ต่อไปจนครบตามหลักกฎหมายไทยจะคำนึงถึงสัญญาประกันภัยเป็นหลัก ดังนั้นหากกรมธรรม์ประกันภัยลงวันเดียวกัน แต่ข้อเท็จจริงปรากฏว่าได้ตกลงทำสัญญาประกันภัยด้วยวาจามาก่อนออกกรมธรรม์ประกันภัยในวันที่ย่างกันแล้ว จะนำหลักการเฉลี่ยมาใช้ตามกฎหมายไทยไม่ได้ เว้นแต่จะได้มีการกำหนดไว้ในเงื่อนไขของสัญญาประกันภัยว่า ให้ผู้รับประกันภัยหลายรายเหล่านั้แบ่งส่วนเฉลี่ยในค่าสินไหมทดแทนตามอัตราส่วนที่ตนได้รับประกันภัยไว้ (Rateable Proportion)

2. กรมธรรม์ประกันภัยเหล่านั้คุ้มครองส่วนได้เสียอันเดียวกัน (Same Interest) หมายถึงส่วนได้เสียที่เอาประกันภัยไว้เป็นส่วนได้เสียอันเดียวกัน ซึ่งอาจจะเป็นผู้เอาประกันภัยคนเดียวคนเดียวเอาประกันภัยทรัพย์สินของตนไว้กับผู้รับประกันภัยหลายราย หรือผู้เอาประกันภัยหลายคนเอาประกันภัยทรัพย์สินอันเดียวกันนั้นไว้กับผู้รับประกันภัยหลายรายก็ได้

3. กรมธรรม์ประกันภัยเหล่านั้คุ้มครองภัยชนิดเดียวกัน (Same Peril) หมายถึงวินาศภัยที่กำหนดไว้ในสัญญาประกันภัยหลายราย เพื่อก่อให้เกิดขึ้นภัยเรียกชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกรมธรรม์ที่ประกันภัยเหล่านั้เป็นวินาศภัยชนิดเดียวกัน

4. กรมธรรม์ประกันภัยเหล่านั้คุ้มครองวัตถุที่เอาประกันภัยเดียวกัน (Same Subject Matter) หมายถึงวัตถุที่เอาประกันภัยเป็นวัตถุอันเดียวกัน โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นการประกันภัยเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือไม่ เพราะในกรมธรรม์ประกันภัยเกี่ยวกับความรับผิดซึ่งมีวัตถุที่เอาประกันภัย เป็นความรับผิดต่อบุคคลอื่นตามกฎหมาย ก็อยู่ในหลักเกณฑ์ข้อนี้เช่นเดียวกัน

5. กรมธรรม์แต่ละฉบับต้องมีผลบังคับเมื่อเกิดวินาศภัยขึ้น (Liable for the loss) การประกันภัยหลายรายที่ก่อให้เกิดสิทธิในการเฉลี่ยนั้นจะต้องปรากฏว่า กรมธรรม์แต่ละฉบับมีผลบังคับได้ตามกฎหมายในเวลาที่เกิดวินาศภัย เช่น มีส่วนได้เสียในขณะเอาประกันภัยและในขณะเกิดวินาศภัย กรมธรรม์เหล่านั้นไม่เป็นโมฆะ หรือไม่ถูกบอกล้างโมฆียะกรรมแล้ว หรือไม่หมดอายุไปก่อนเกิดเหตุวินาศภัยเหล่านี้ เป็นต้น⁵⁰

แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับในกรณีการประกันภัยเกี่ยวกับความรับผิด (Liability Insurance) นั้นหลักการดังกล่าวนี้สามารถนำมาใช้ได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ทั้งนี้เพราะการประกันภัยประเภทดังกล่าวนี้ มีวัตถุประสงค์ที่เอาประกันภัยเป็นความรับผิดหาใช้ทรัพย์สินแต่อย่างใดไม่

(5) หลักสาเหตุใกล้เคียง (Principle of Proximate Cause)

หลักสาเหตุใกล้เคียงนี้ ไม่เพียงแต่ใช้กันในทางกฎหมายทั่วไป โดยเฉพาะในเรื่องละเมิดเท่านั้น ยังใช้ในหลักของสัญญาประกันภัยอีกด้วย โดยพระราชบัญญัติประกันภัยของอังกฤษได้บัญญัติให้ผู้รับประกันภัยมี ความรับผิดต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทน สำหรับความเสียหายใดๆที่เกิดขึ้นในลักษณะใกล้เคียงกับภัยที่ได้รับประกันภัยไว้ แต่ไม่ต้องรับผิดชอบความเสียหายใดๆ ซึ่งไม่ได้เกิดอย่างใกล้ชิดกับภัยที่ได้รับประกันภัยไว้

หลักสาเหตุใกล้เคียงเป็นหลักที่กำหนดให้ผู้รับประกันภัยชดเชยค่าสินไหมทดแทน อันเนื่องมาจากสาเหตุใกล้เคียงกับภัยที่เอาประกันภัยไว้ ส่วนคำจำกัดความของสาเหตุใกล้เคียง คือ "ภัยที่เกิดขึ้นครั้งแรกอันเหตุการณืต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากความสูญเสียที่เกิดขึ้น"⁵¹

⁵⁰สิทธิโชค ศรีเจริญ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประกันภัย, หน้า 110.

⁵¹Mark S. Dorfman, Introduction to Risk Management and Insurance (New Jersey: Prentice Hall International Inc., 1986), p. 6.

โดยหลักของสัญญาประกันภัยแล้ว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นผู้รับประกันภัยจะต้องรับผิดชอบในการจ่ายค่าเสียหาย ค่าเสียหายนั้นจะต้องเป็นภัยที่ระบุไว้ในเงื่อนไขสัญญาประกันภัย กล่าวคือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้รับประกันภัยจะต้องเป็นฝ่ายเสียประโยชน์และเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัย ต้องพิสูจน์ว่า เหตุการณ์นั้นได้เกิดขึ้นตามสัญญาแล้ว แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือความเสียหายบางอย่างไม่ได้เกิดขึ้นจากเหตุการณ์หรือภัยที่ได้ทำประกันภัยไว้โดยตรง (Direct Loss) หากแต่เป็นเหตุการณ์ที่ใกล้เคียงต่อเนื่อง (Consequential Loss) กับภัยที่ระบุไว้ในสัญญาประกันภัย ซึ่งในการพิจารณานั้น จะต้องถือตามหลักสาเหตุใกล้ชิดว่า ผู้รับประกันภัยควรชดเชยค่าเสียหายหรือไม่ เพียงใด

การพิจารณาว่าความเสียหายใดเกิดขึ้นจากสาเหตุใกล้ชิดหรือไม่ เป็นปัญหานทางปฏิบัติมาก ทั้งนี้เนื่องจากวินาศภัยที่เกิดขึ้นมักไม่เกิดจากเหตุการณ์เพียงเหตุการณ์เดียว อาจจะมีสาเหตุต่างๆ มาบรรจบกัน หรือลำดับของสาเหตุที่เกิดขึ้นนั้นต่อเนื่องโดยไม่ขาดตอนหรือไม่ถูกขัดขวางด้วยสิ่งใด นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาต่อไปว่า การเกิดภัยนั้นต้องอยู่นอกความคุ้มครองของกรมธรรม์ประกันภัยด้วยหรือไม่

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่า วินาศภัยที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสาเหตุใกล้ชิด ซึ่งผู้รับประกันภัยต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนมีดังนี้

1. ภัยที่รับประกันไว้จะต้องเกิดขึ้นจริง
2. ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับวัตถุที่เอาประกันภัยเป็นผลโดยตรงจากภัยที่ระบุไว้ในสัญญาประกันภัย
3. เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นต่อเนื่องไม่ขาดตอน เป็นผลให้เกิดความเสียหาย และไม่มีเหตุการณ์ใหม่เข้ามาแทรกแซงหรือขัดขวางให้สาเหตุใกล้ชิดนั้นขาดตอนหรือสะดุดหยุดลง
4. วนกรณีที่เกิดภัยหลายชนิดไม่พร้อมกัน ภัยชนิดแรกไม่ว่าจะเกิดความเสียหายมากหรือน้อยจะต้องเป็นสาเหตุใกล้ชิด แม้ว่าภัยที่มาภายหลังจะทำให้เกิดวินาศภัยกับวัตถุที่เอาประกันภัยมากกว่าก็ตาม⁵²

⁵²สิทธิโชค ศรีเจริญ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประกันภัย, หน้า 112.